

บทที่ 3

กรณีศึกษาโครงการออกแบบภูมิทัศน์ที่คำนึงถึงการบำบัดจิตใจ

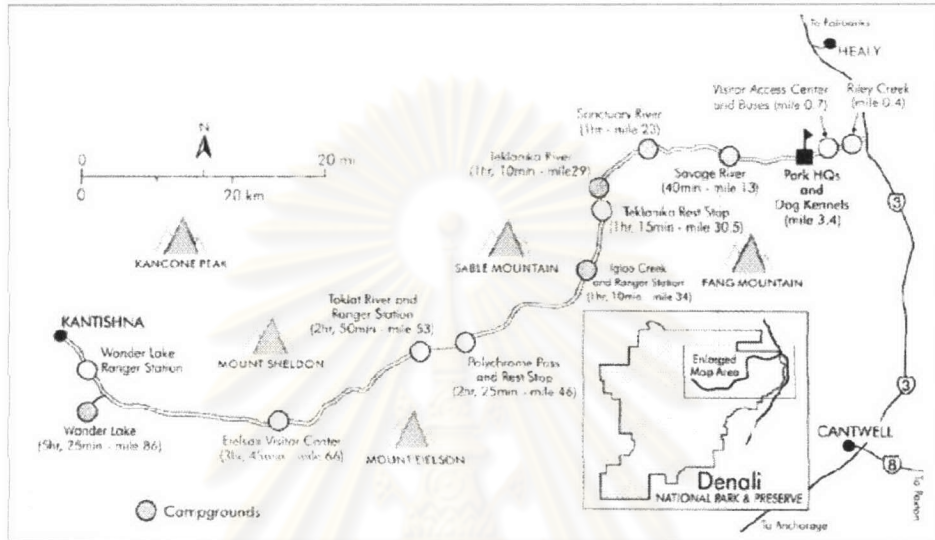
นับตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีการให้ความสนใจการออกแบบสวนที่เน้นการลดความเครียดและบำบัดจิตใจ จึงได้มีโครงการออกแบบสวนต่างๆเกิดขึ้น โดยส่วนมากจะเป็นโครงการออกแบบสวนภายในโรงพยาบาล ศูนย์สุขภาพ หรือสถานพักฟื้น ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยหลังการใช้งาน(Post-Occupancy Evaluation)และได้ศึกษาถึงความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับในการบำบัดจิตใจจากการใช้งาน รวมทั้งข้อดีข้อเสียของสวนจากความคิดเห็นของผู้ใช้พื้นที่ ซึ่งในบทนี้จะนำข้อมูลจากการวิจัยสวนที่บำบัดจิตใจดังกล่าว มาขยายความและจำแนกให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องกระบวนการในการบำบัดจิตใจและแนวคิดในการออกแบบพื้นที่ตามข้อสรุปในบทที่ 2 เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนและสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการออกแบบได้ โดยกรณีศึกษาที่นำมาพิจารณาในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น

- อุทยานแห่งชาติเดนาลี เป็นตัวแทนภูมิทัศน์ที่มีสภาพธรรมชาติสมบูรณ์ซึ่งมีการศึกษาวิจัยว่าบำบัดจิตใจผู้ที่เข้าไปในพื้นที่
- สวนเซนซึ่งเป็นสวนเพื่อการเพ่งพินิจที่เป็นแนวทางการออกแบบตามแบบประเพณีซึ่งช่วยในการบำบัดความเครียดและสุขภาพจิตได้
- กรณีศึกษาสวนเพื่อการบำบัดของ St. Vincent Hospital Cancer Treatment Center ซึ่งใช้แนวทางการส่งเสริมการเคลื่อนไหว การรู้สึกว่าคุณค่าได้
- กรณีศึกษาสวนของ Alta Bates Medical Center เป็นงานออกแบบที่คำนึงถึงความเป็นส่วนตัว การสนับสนุนทางสังคม
- กรณีศึกษาสวนของ Good Samaritan Regional Medical Center เป็นงานออกแบบที่ใช้แนวทางการออกแบบโดยใช้พืชพรรณที่มีสรรพคุณทางการแพทย์
- กรณีศึกษาสวนของ St. Michael Health Center ใช้แนวทางการออกแบบที่รวมคุณสมบัติท้องถิ่น และการออกแบบเพื่อสร้างความพึงพอใจจากการรับรู้และการรู้สึก

กรณีศึกษาโครงการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจแต่ละโครงการมีกระบวนการบำบัดจิตใจและการออกแบบพื้นที่ซึ่งแตกต่างกันไป โดยมีรายละเอียดของการออกแบบ ดังนี้

3.1 กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเดนาลี (Denali National Park)

อุทยานแห่งชาติเดนาลีตั้งอยู่ในรัฐอลาสกา เป็นพื้นที่ป่าไม้โบราณที่สมบูรณ์ ซึ่งมีการอนุรักษ์และมีความสำคัญโดดเด่นของธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งมีคุณสมบัติของพื้นที่ที่ช่วยบำบัดฟื้นฟูผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ ให้เกิดความสดชื่น ผ่อนคลาย และเกิดผลดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ (Palka, 1999)



ภาพที่ 3. 1 ผังเส้นทางชมอุทยานแห่งชาติเดนาลี ซึ่งแทรกผ่านลำน้ำและแนวเขาที่สลับซับซ้อน
ที่มา: Palka, 1999

อุทยานเดนาลีครอบคลุมพื้นที่ถึง 6.2 ล้านเอเคอร์ (ราว 24,800 ตร.กม.) โดยเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าเยี่ยมชมพื้นที่ได้เพียงบางส่วน เพื่อรบกวนธรรมชาติให้น้อยที่สุด ผู้ใช้พื้นที่ส่วนมากมาเยี่ยมชมด้วยรถโดยสารภายในตามเส้นทางประมาณ 90 ไมล์ (ราว 145 กม.) โดยมีจุดพักชมทัศนียภาพตามรายทาง เมื่อเดินทางตามเส้นทางจะได้ยินเสียง ได้กลิ่น และได้สัมผัสกับธรรมชาติ ผู้เยี่ยมชมจะค่อยๆ เห็นทิวทัศน์ของภูมิประเทศที่หลากหลายเปลี่ยนแปลงไปตามจุดพักชม ได้เห็นทิวทัศน์มูกกว้างของเทือกเขาอลาสกาและธารน้ำแข็งขนาดใหญ่ เมื่อเดินขึ้นไปในจุดชมวิวที่สูงปกคลุมด้วยก้อนเมฆสามารถพิกับแสงแดดและลมเย็น และเมื่ออยู่ในจุดมองจะเห็นทิวเขาขนาดใหญ่โตดูสง่าอยู่ใกล้เข้ามา หรือเมื่ออยู่บริเวณที่ราบลุ่มจะเห็นแนวเขาสลับซับซ้อนโอบล้อมอยู่ มีหนองน้ำและทะเลสาบที่สามารถพักตั้งแคมป์ได้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเดินสำรวจไปตามบริเวณที่ราบที่ปกคลุมด้วยมอสและไลเคน ซึ่งเมื่อเดินสัมผัสจะรู้สึกถึงความอ่อนนุ่มเท้า และสามารถเดินตามพื้นกรวดในธารน้ำตื้น เมื่อมองไปรอบๆ จะสามารถพบเห็นดอกไม้ป่าสีสันสดใสที่มีความหลากหลายและฝูงสัตว์ที่ออกมาเดินหาอาหารอยู่ในบริเวณรอบๆ ตัว เช่น กวางเขาที่เดินอยู่บนกรวดในลำธาร หมูมามอเดินบนแก่งหินที่โผล่จากพื้น นกอินทรีทองทะเลยานอยู่บนฟ้า ผึ้งเกาะอยู่ที่เนินเขาใกล้ๆ นกกินปลาและหงส์อยู่ริมหนอง เป็นต้น

ในการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์พบว่าผู้มาใช้พื้นที่มีความรู้สึกพึงพอใจ สงบสุข สดชื่น ตื่นเต้น ทำท่าย ผ่อนคลายจากความกลมกลืนของธรรมชาติ รู้สึกได้กลิ่นหนีจากความวุ่นวาย ได้พลังงานกลับคืนมาอีกครั้ง ได้ปลดปล่อยอารมณ์ ซึ่งส่วนมากเห็นพ้องว่าการได้เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่นี้ส่งผลในการบำบัดจิตใจและเป็นผลดีต่อสุขภาพ ทั้งนี้สิ่งที่ผู้เยี่ยมชมประทับใจและเห็นว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่หลากหลาย สัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์ สภาพธรรมชาติป่าโบราณที่ไม่ถูกรบกวน ความกว้างใหญ่ ความมหึมา ความเปิดโล่ง ทิวทัศน์ที่สวยงามเหมือนภาพวาด ไม่มีเสียงหรือสิ่งรบกวน มีเอกภาพ ไม่เหมือนที่ใด การรับรู้สภาพแวดล้อมที่มีความต่อเนื่อง มีมุมมองโดดเด่น มีความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และที่สำคัญคือ มีลักษณะเฉพาะ และมีจิตวิญญาณของสถานที่ ซึ่งจากความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้เยี่ยมชมที่มีต่ออุทยานเดนาลีนี้ชี้ให้เห็นว่า สภาพธรรมชาติที่หลากหลายสมบูรณ์ของอุทยานนี้ส่งผลดีต่อสุขภาพ ทำให้เกิดการบำบัดทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมอย่างค่อยเป็นค่อยไปในระหว่างการมีประสบการณ์ในอุทยานนี้

3.1.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

อุทยานแห่งชาติเดนาลีมีสภาพแวดล้อมที่บำบัดจิตใจจากความคิดเห็นของผู้ใช้งาน โดยมีลักษณะของภูมิทัศน์ที่สามารถอ้างอิงถึงทฤษฎีได้ กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.1.1.1 ความรู้สึกที่สามารถควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว ด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นเสมือนที่พักหลบหนีจากความวุ่นวาย ให้ความรู้สึกสงบสุขและได้ปลดปล่อยอารมณ์

3.1.1.2. การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี โดยสร้างความพึงพอใจในการรับรู้และการรู้สึกจากการกระตุ้นด้วย

- เสียง ของธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ป่า ธารน้ำ ลมพัด
- กลิ่น ของธรรมชาติ ดอกไม้ป่า พุ่มหญ้า
- สัมผัส จากลม แสงแดด และเมฆที่พัดผ่านช่วงตัว สัมผัสจากการเดินบนก้อนกรวด ในธารน้ำตื้น สัมผัสเมื่อย่างก้าวบนมอส ไล่โคนที่อ่อนนุ่ม เป็นต้น
- ทศนียภาพ ที่หลากหลาย น่าตื่นตาตื่นใจ ลึกลับไม่สามารคาดการณได้ และมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่ใด ซึ่งกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว และอยากรค้นหา โดยสามารถอธิบายลักษณะพื้นที่จากหลักการออกแบบได้ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) ของพื้นที่โดยพยายามคงความเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด ส่วนที่เป็นสิ่งก่อสร้างก็มีการออกแบบให้กลมกลืน(Harmony) และไม่รบกวนซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดความสมดุล (Balance) ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ

- มีการลำดับเรื่องราว (Sequence) ตามเส้นทางและจุดพักชมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย และมีมุมมองที่ค่อยๆ คลี่คลาย เปิดสู่จุดมองที่น่าสนใจให้เกิดเรื่องราวการค้นหาค่อยๆ ดำเนินไป

- มีความซับซ้อน (Complexity) ของทิวทัศน์ มุมมอง และองค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่น่าค้นหา

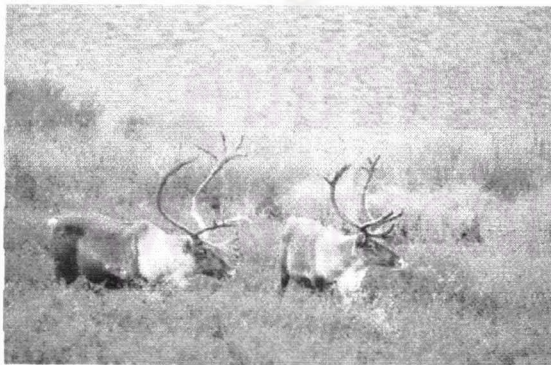
- มีความหลากหลาย (Diversity) ของธรรมชาติ พืชพรรณ สัตว์ป่าที่สร้างความประทับใจ ความตื่นเต้น และความท้าทาย ซึ่งส่งเสริมพลังกาย พลังใจ และจิตวิญญาณ

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- สีสนของทิวทัศน์ธรรมชาติ พืชพรรณ และดอกไม้ป่าหลากชนิด ซึ่งสร้างความประทับใจและให้ความรู้สึกสดชื่น

- สัดส่วนและมิติของธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่นั้นเมื่อคนเข้าไปทำให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นส่วนเล็กๆ ขององค์รวม ซึ่งทำให้เรารู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ซึ่งผลกระทบทางความรู้สึกที่มีต่อพื้นที่ (Spatial Impact) ตามเส้นทางจะแตกต่างกันไป เช่น เมื่ออยู่บริเวณที่ราบลุ่มขนาดสัดส่วนจะใกล้ชิดกับเราทำให้รู้สึกอบอุ่น เป็นกันเอง เมื่ออยู่บริเวณจุดยอดของภูเขาจะรู้สึกเว้งว่าง ปลอดปล่อย และเมื่ออยู่ในจุดมองที่สามารถเห็นภูเขาที่ใหญ่โตอยู่ใกล้ๆ จะเกิดความรู้สึกน่าเกรงขาม และ เคารพ เป็นต้น

- ลักษณะพื้นผิว (Texture) มีพื้นผิวสัมผัสหลากหลายทั้งพื้นผิวอ่อนนุ่มของมอสและไลเคน พื้นผิวหยาบของแก่งหินที่โผล่จากดิน พื้นกรวดมนในลำธารที่เย็น เป็นต้น รวมทั้งพื้นผิวที่เรารับรู้จากการมองเห็น เช่น ธารน้ำแข็งก้อนมหึมาสีขาวโพลนที่รับรู้ถึงความเย็น พื้นผิวพืชพรรณที่หยาบและละเอียดต่างกัน ซึ่งสามารถรับรู้สัมผัสที่แตกต่างกันได้ตลอดเส้นทางเดิน



ภาพที่ 3.2 กวางเขาที่อยู่ท่ามกลางสีสนที่สดใสของพืชพรรณในฤดูใบไม้ร่วง ให้ความรู้สึกน่าประทับใจ ที่มา: http://www.Denali Backcountry Lodge Wildlife Dw6_files



ภาพที่ 3.3 ส่วนบ้านพักที่กลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมที่เป็นหุบเขา อยู่ใกล้ลำธารน้ำตื้นซึ่งเชื้อเชิญให้เดินมาสัมผัส ที่มา: http://www.Denali Backcountry Lodge 9616A_files

3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่คนชอบและช่วยในการบำบัดจิตใจ

- วัสดุพืชพรรณที่เป็นป่าไม้โบราณที่อุดมสมบูรณ์ มีดอกไม้ป่าที่มีสีสันสดใสดึงดูดใจและไม่มีที่ใดเหมือน ทำให้เกิดความน่าตื่นเต้นในความหลากหลายของธรรมชาติ
- เส้นทางรถโดยสารภายในที่เป็นทางดินบดอัดแน่นเป็นธรรมชาติที่ดูไม่แปลกปลอมไปด้วยกันกับสภาพแวดล้อม และเส้นทางเดินสำรวจที่มีหลากหลายสัมผัส เช่น ทางเดินบนมอส เดินตามกรวดในลำธาร ซึ่งทำให้เกิดสัมผัสใกล้ชิดกับธรรมชาติ
- องค์ประกอบที่เป็นน้ำตามธรรมชาติที่มีความหลากหลาย เช่น ธารน้ำแข็ง แม่น้ำ ลำธารตื้นๆ หนองน้ำ ทะเลสาบ ที่ให้ความรู้สึกแตกต่างกัน ทำให้คนได้ปลดปล่อย รู้สึกผ่อนคลาย สงบนิ่ง ตื่นเต้น หรือน่าเกรงขาม
- สัตว์ป่าที่สามารถพบเห็นอยู่ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นไม่เหมือนที่อื่น มีอยู่หลากหลายชนิด และสามารถพบเห็นอย่างใกล้ชิด ทำให้รู้สึกถึงชีวิตที่น่าค้นหา
- สภาพภูมิประเทศที่มีความหลากหลายและต่อเนื่อง เปลี่ยนแปลงไปตามเส้นทางทำให้น่าค้นหา ชับซ้อน ทำทาย โดยแต่ละบริเวณให้ความรู้สึกแตกต่างกันไป มีการเปิดโล่งหรือปิดล้อมของพื้นที่ตามธรรมชาติ ทำให้เกิดมุมมองที่น่าสนใจ

3.2 กรณีศึกษา St. Vincent Hospital Cancer Treatment Center Healing Garden, Santa Fe, NM

ภูมิสถาปนิก The Landscape Group (Gregory Miller, President)



ภาพที่ 3.4 ผังบริเวณการจัดภูมิทัศน์ของ St. Vincent Hospital

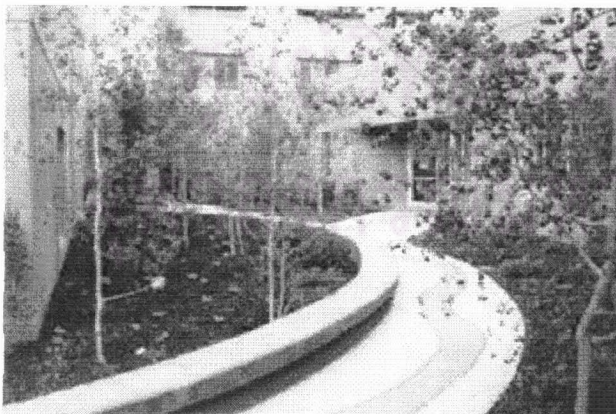
ที่มา: <http://www.tlgroupinc.com>

สวนเพื่อการบำบัดนี้มีจุดประสงค์เพื่อเป็นสถานที่ที่ส่งเสริมให้สามารถบรรลุกระบวนการบำบัดรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการฟื้นฟูทางกายภาพและจิตใจ โดยดึงดูดให้ออกมาใช้สวนเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสรีระ รับประทานอาหารบริสุทธิ์และความอบอุ่นจากดวงอาทิตย์ จากสภาพแวดล้อมที่น่าสบายและสดชื่น ดีกว่าการอยู่เพียงในห้องพักของโรงพยาบาลที่หนาวเย็น

การออกแบบสวนให้เกิดความสามารถในการเข้าถึงได้ 3 ระดับ โดยระเบียบขั้นบนนั้นเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยที่นั่งรถเข็นสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ระเบียบขั้นสองสามารถเข้าได้โดยมีระดับบันไดที่ออกแบบพิเศษสำหรับผู้ป่วยที่สามารถเดินได้มาใช้ได้โดยง่าย และระเบียบด้านล่างเข้าถึงได้โดยบันไดแบบปกติสำหรับผู้ป่วยที่เกือบหายเป็นปกติสามารถใช้งานได้ กระบวนการเข้าถึงอย่างมีลำดับนั้นเป็นการฟื้นฟูแบบใหม่ที่แต่ละระดับขั้นจะมีความสัมพันธ์กับการฟื้นฟูทางกายภาพ และการเพิ่มระดับของประสบการณ์เป็นเสมือนความก้าวหน้าของการฟื้นฟู โดยกิจกรรมในสวนแต่ละระดับนั้นจะช่วยส่งเสริมการบำบัดรักษา

การวางผังบริเวณของสวนใช้ที่นั่งมาเป็นองค์ประกอบหลัก โดยใช้ที่นั่งสร้างเป็นกำแพงเตี้ยรอบทางเดินซึ่งคำนึงถึงความสบายทางสรีรศาสตร์ ที่นั่งมีลักษณะยาวและมีรูปร่างโค้งสร้างความหลากหลายในการนั่งตามแบบแผนการรวมกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน บางพื้นที่เปิดโอกาสให้นั่งตามลำพัง บางที่ก็สามารถนั่งเป็นกลุ่มได้อย่างสบาย ความหลากหลายของที่นั่งที่จัดให้นี้ทำให้มีจำนวนผู้มาใช้สวนน้อยอย่างมากมาโดยสามารถเลือกใช้พื้นที่ได้ตามความพึงพอใจของพวกเขา

การออกแบบองค์ประกอบอื่นๆของสวนมีการใช้น้ำในการบำบัด โดยคำนึงถึงการเข้าถึงน้ำ และได้สัมผัสน้ำของผู้ป่วยที่กำลังฟื้นฟูการเคลื่อนไหว ทางเดินมีการออกแบบเป็นสัญลักษณ์แทนลำน้ำเชื่อมโยงพื้นที่ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทางเดินกว้างเพียงพอสำหรับเข็นรถเข็นผ่านสวนกันได้ และปรับพื้นผิวให้ลาดเพื่อป้องกันน้ำขังนอง



ภาพที่ 3.5 ลวดลายที่แสดงถึงทางน้ำบนเส้นทางเดินและแนวกระแสน้ำไม่ซึ่งใช้เป็นที่นั่งพัก
ที่มา: <http://www.tlgroupinc.com>

การใช้พืชพรรณในสวนมีความหลากหลายของชนิดต้นไม้และพุ่มไม้เพื่อเป็นไปตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน สวนมากกว่าครึ่งนั้นปลูกเป็นเหมือนป่าละเมาะโดยใช้ไม้จำพวกสน ไม้ยืนต้น และอื่นๆที่ส่งเสริมสีสน ฝิวสัมผัส และกลิ่นตลอดปี พืชพรรณบางชนิดมีสรรพคุณใช้เป็นยาในการ

รักษามะเร็งได้ ซึ่งช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยและธรรมชาติได้เป็นอย่างดี การให้แสงสว่างเพื่อเน้นรูปร่างของพืชพรรณและสิ่งก่อสร้างที่เป็นระนาบตั้ง และให้แสงเพื่อความปลอดภัยในบริเวณที่เปลี่ยนระดับ

องค์ประกอบทุกอย่างในสวนนั้นประกอบเข้าด้วยกันเป็นผังที่มีความต่อเนื่อง สร้างสภาพแวดล้อมที่เชื้อเชิญ ต้อนรับ และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่กลางแจ้ง โดยผู้ป่วยจะได้ประโยชน์จากการปลูกความรู้สึกในพื้นที่อย่างไร้ตัว

3.2.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

สวนนี้มีการออกแบบสภาพแวดล้อมที่บำบัดจิตใจโดยสามารถอ้างอิงจากทฤษฎีได้ กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.2.1.1 ความรู้สึกที่สามารถควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว ด้วยการออกแบบพื้นที่ที่คำนึงถึงทางเลือกในการใช้งานที่หลากหลาย ตอบสนองการใช้พื้นที่ตามความต้องการส่วนบุคคลได้ รวมทั้งการเข้าถึงที่สะดวกและมีระดับพัฒนาการตามสภาพความพร้อมของร่างกาย ซึ่งสร้างความรู้สึกตื่นตัวจากการเปรียบเทียบ สร้างแรงบันดาลใจในการควบคุมและพัฒนาสภาพร่างกายและจิตใจของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

3.2.1.2 การเคลื่อนไหวทางสรีระ โดยเส้นสายลวดลายของลำน้ำตามทางเดินเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจให้เกิดการเคลื่อนที่ การติดตามอย่างต่อเนื่องไปถึงจุดหมายที่น่าสนใจที่เป็นน้ำตกซึ่งอยู่ในระดับที่สามารถสัมผัสได้

3.2.1.3 การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี โดยสภาพแวดล้อมของสวนสร้างความพึงพอใจในการรับรู้และการรู้สึกจากการกระตุ้นด้วย

- เสียง ของน้ำพุและน้ำตกหลายระดับ
- กลิ่น ของพืชพรรณ เช่น ไม้สน และพรรณไม้ของป่าละเมาะที่นำมาใช้
- สัมผัส จากน้ำตกและน้ำพุ ที่ออกแบบให้ยกระดับขึ้นมาเพื่อให้สามารถสัมผัส

น้ำได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด

- ภาพ ที่น่าพึงพอใจ ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการออกแบบได้ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- ความมีเอกภาพ(Unity) การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของพื้นที่ โดยใช้เส้นสายโค้งซึ่งมีเรื่องราวของสายน้ำเชื่อมโยงและแทรกตามพื้นที่ ทำให้รับรู้ภาพที่ประสานสอดคล้องต่อเนื่องกันและเป็นเรื่องราวเดียวกัน

- ความต่อเนื่อง(Sequence) ของเส้นทางเดินที่ดึงดูดให้ติดตามและค่อยๆคลี่คลายไปสู่จุดหมาย โดยผูกเรื่องราวกับสายน้ำ

- การเน้นจุดสำคัญ (Emphasis) การเน้นจุดสำคัญที่ให้ความหมายต่อเรื่องราวในสวน เป็นส่วนของน้ำตก ซึ่งอยู่ตำแหน่งปลายของเส้นทางเดินและลวดลายทางน้ำที่มาบรรจบนำสายตาไปสู่ปลายทาง โดยเน้นเป็นลานที่ให้คนมาสัมผัสกับน้ำได้

- ความหลากหลาย ของรูปแบบที่นั้งซึ่งสร้างทางเลือกในการใช้งานได้ตามความต้องการของผู้ใช้

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- แสงและเงา มีการใช้แสงช่วยในการเน้นรูปร่างของกิ่งต้นไม้และสิ่งก่อสร้างในระนาบตั้ง ซึ่งสร้างความน่าสนใจ ความลึกซึ้งและสร้างให้เกิดมิติในสวนมากขึ้น

- สี ของพืชพรรณที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล ช่วยสร้างบรรยากาศที่ต่อเนื่องและน่าสนใจตลอดทั้งปี

- รูปร่างและเส้นสายของทางเดินและแนวที่นั่งที่โค้งนุ่มนวลและต่อเนื่องดึงดูดสายตาให้ติดตามและชักนำให้เดินไปสู่จุดหมายที่น่าสนใจ

- ขนาดและสัดส่วน มีการคำนึงถึงสัดส่วนของผู้ใช้พื้นที่สวน โดยออกแบบขนาดทางเดินให้มีความกว้างเพียงพอสำหรับเข็นรถเข็นผ่านสวนกันได้

3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่บำบัดจิตใจ

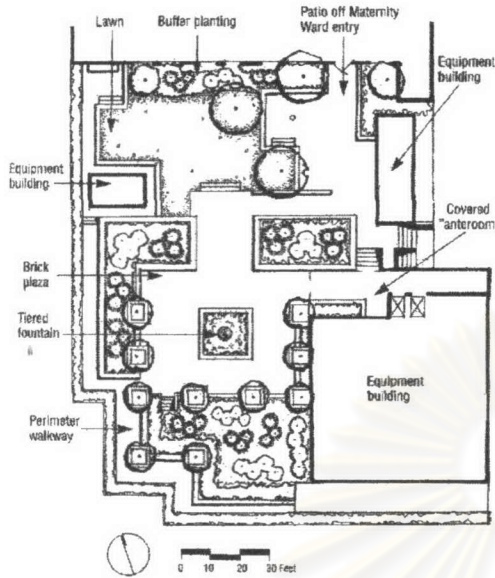
- วัสดุพืชพรรณ ที่มีความหลากหลาย สร้างความน่าสนใจในกลิ่นหอม รูปร่าง ผิวสัมผัส และสีสัมผัสที่สัมพันธ์กับฤดูกาล รวมทั้งมีการใช้พืชพรรณที่มีสรรพคุณทางการแพทย์ร่วมด้วย

- ลักษณะและรูปแบบทางเดิน การสร้างความต่อเนื่องของเส้นทางเดินทั่วพื้นที่ ด้วยเส้นโค้งและลวดลายที่เสมือนสายน้ำ ซึ่งช่วยทำให้รู้สึกน่าสนใจและต่อเนื่อง

- ที่นั่งพักของผู้ใช้งานเป็นที่นั่งแบบยาว รูปร่างโค้งไปตามแนวของกระบะต้นไม้ เพื่อให้นั่งได้อย่างสบายและสร้างความหลากหลายในการใช้งานตามแบบแผนการรวมกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน

- น้ำ มีการออกแบบเป็นน้ำตกและน้ำพุที่ยกระดับความสูงขึ้นมา เพื่อให้คนสามารถสัมผัสน้ำได้อย่างใกล้ชิด โดยมีการออกแบบลายพื้นเป็นสัญลักษณ์แทนสายน้ำที่เชื่อมโยงชีวิตและสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน

3.3 กรณีศึกษา Alta Bates Medical Center, Berkeley, California



ภาพที่ 3.6 ผังบริเวณของสวนหลังคาที่อยู่บนชั้น 3 ของอาคาร

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999: 169

Alta Bates Medical Center ประกอบด้วยอาคารหลายอาคารที่มีความสูง 3-6 ชั้น อยู่ใกล้กับชุมชนบ้านพักทางใต้ของ Berkeley โดยโรงพยาบาลเริ่มก่อตั้งเป็นศูนย์พยาบาลและฝึกหัดเล็กๆของชุมชนในปี ค.ศ. 1905 (พ.ศ.2448) จนกระทั่งมีการขยายขนาดพื้นที่และอาคารมาเรื่อยๆ

สวนหลังคาที่อยู่บนชั้น 3 ของอาคารใหม่หลังหนึ่งซึ่งสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1983 (พ.ศ.2506) สามารถเข้าถึงได้จากลิฟต์ที่ปลายทางเดิน โดยพื้นที่ชั้น 3 นี้ประกอบด้วยสวนและอาคารห้องพักรักษาตัวของฝ่ายสูติตำนารี แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นแผนกรักษาความปลอดภัย ซึ่งบุคคลทั่วไปไม่ได้รับอนุญาตให้ผ่านลงไปยังสวนนี้ รวมทั้งไม่มีสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายบอกทางใดๆที่จะนำคนมายังสวนนี้ได้ โดยทิศเหนือของสวนติดกับอาคาร 5 ชั้นที่เป็นห้องพักรักษาผู้ป่วยและสำนักงาน ทิศตะวันตกและทิศใต้มีมุมมองเปิดกว้างไปยังสวนพักผ่อนของชุมชนใกล้เคียงและสามารถมองเลยไปเห็นอ่าวของซานฟรานซิสโกที่กว้างใหญ่ สะพานโกลเดนเกต รวมทั้งเกาะและเนินเขาของ Marin County ได้ด้วย ทางด้านทิศตะวันออกสามารถมองเห็นที่พักอาศัยในป่าบน Berkeley Hill ได้

สวนแบ่งออกเป็น 4 ส่วนย่อยๆที่แยกจากกัน เมื่อออกมาจากลิฟต์จะเดินเข้าสู่พื้นที่เล็กๆที่มีที่นั่งซึ่งมีหลังคาปกคลุมเหมือนห้องรับรองเล็กๆของสวนที่มีการใช้งานได้ดี ถัดจากส่วนนี้จะออกสู่พื้นที่รับแดดที่เป็นลานจัตุรัสปูด้วยอิฐ ซึ่งล้อมด้วยแนวที่นั่งที่เป็นขอบของกระเบื้องต้นไม้โดยคั่นจังหวะด้วยกระเบื้องของต้นไม้ชนิดหนึ่ง 8 ต้น ทำให้แบ่งส่วนที่นั่งออกเป็นสวนย่อยๆที่สามารถนั่งแยกกันโดยไม่รู้สึกรบกวนจากคนที่นั่งใกล้ๆได้ โดยบริเวณกลางลานจัตุรัสนี้มีกลุ่มพืชพรรณที่เป็นไม้ดอกล้มลุกล้อมรอบบ่อน้ำพุเรื่อยๆที่อยู่ตรงกลางลาน

ส่วนต่อมาเป็นบริเวณที่ต่ำกว่าระดับลานจัตุรัสประมาณ 4 ชั้นบันได และอยู่ใกล้กับทางเข้าสู่อาคารสูติกรรม เป็นบริเวณที่มีความเป็นสวนมากขึ้น โดยมีสนามหญ้าขนาดประมาณ 1 ใน 5 ของพื้นที่ลาดฟ้าทั้งหมด มีการปลูกต้นไม้เบิ้ลญี่ปุ่น 3 ต้นห่มเงาในช่วงวันที่ร้อน ใช้กระเบื้องต้นไม้

เป็นแนวพรางสายตาและกันแบ่งกับส่วนพักผ่อนภายใน โดยมีการใช้ไม้พุ่มและไม้เลื้อยสร้างสีสรรค์ให้ผนังอาคาร

สวนสุดท้ายซึ่งเป็นส่วนที่แยกออกมาจากสวน ประกอบไปด้วยทางเดินแคบๆ ถัดจากแนวซุ้มต้นไม้ อยู่บริเวณทิศตะวันตกและใต้ของอาคารนี้ พื้นที่ส่วนนี้แยกตัวจากส่วนอื่นๆ ด้วยแนวรั้วต้นไม้ทำให้ผู้ที่เข้ามาให้ความสนใจไปยังมุมมองที่เปิดกว้างสู่ภายนอก โดยมีเก้าอี้ที่เคลื่อนที่ไว้ให้สำหรับนั่งชมและพูดคุยกันได้



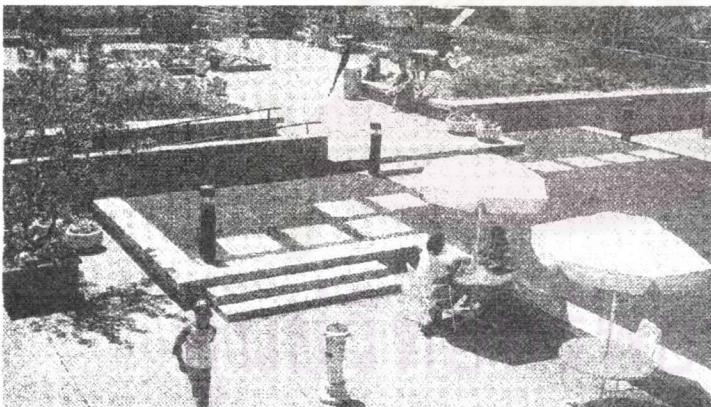
ภาพที่ 3.7 ภูมิทัศน์บริเวณทางออกจากอาคาร ซึ่งเป็นมุมเสมือนห้องรับรองเล็กๆ สำหรับนั่งสนทนาในกลุ่มย่อยๆ

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



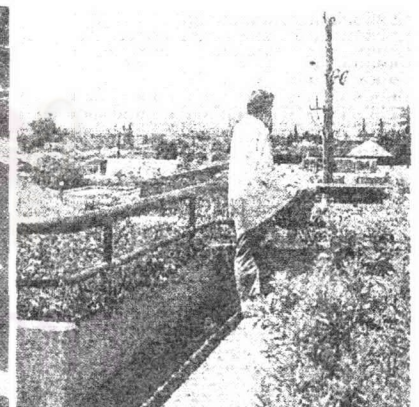
ภาพที่ 3.8 ภูมิทัศน์บริเวณลานจัตุรัสซึ่งมีจุดสนใจกลางลานเป็นน้ำพุที่ล้อมรอบด้วยไม้ดอกสีส้มสดใส เป็นสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจและพักสายตาได้เป็นอย่างดี

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



ภาพที่ 3.9 ภูมิทัศน์บริเวณสนามหญ้าที่ตั้งดูดีให้เข้าไปนั่งพัก โดยเฉพาะในหน้าหนาว มีการจัดมุมนั่งสนทนาตามอัธยาศัย

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



ภาพที่ 3.10 ภูมิทัศน์บริเวณทางเดินรอบนอกซึ่งให้ความรู้สึกสงบและเป็นส่วนตัว

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้งานหลายกลุ่ม เจ้าหน้าที่เป็นกลุ่มที่เข้ามาใช้สวนนี้มากที่สุด (Cooper, 1999) โดยกิจกรรมในสวนที่มีการอ้างถึง ได้แก่ การพักผ่อน ทานอาหาร เดินเล่น ออกกำลังกายกลางแจ้ง พุดคุยในเวลาสั้นๆ พักนั่ง หรือชมวิว โดยพื้นที่ที่มีการใช้นานๆ คือ บริเวณที่นั่งใต้สวนยื่นของอาคาร ที่นั่งตรงจัตุรัส หรือมุมสงบที่นั่งพักเป็นประจำ โดยผู้ที่ใช้สวนมักพึงพอใจในสวนซึ่งเปิดโล่ง สงบ อบอุ่น มีสีสันของพืชพรรณและพื้นที่สีเขียวที่เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล รวมทั้ง

น้ำพุที่ให้เสียงและดึงดูดนก สร้างบรรยากาศที่ดีทำให้ผู้ใช้ผ่อนคลายความเครียดจากงานและผู้คนมากมาย

สวนนี้ไม่ประสบความสำเร็จในด้านการใช้งาน คนที่เข้ามาใช้สวนมีจำนวนน้อย เนื่องจากตำแหน่งของสวนที่อยู่ปลายทางเดิน ทำให้คนทั่วไปไม่สามารถใช้สวนนี้ได้สะดวก อีกทั้งมีองค์ประกอบที่บังลมและแสงแดดน้อยเกินไปสำหรับพื้นที่แดดฟ้าที่มีลมแรง และมีปริมาณเก้าอี้ลอยตัวน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับที่นั่งยาวบริเวณขอบกระเบื้องต้นไม้ซึ่งทำให้สนทนาลำบาก



ภาพที่ 3.11 การแบ่งพื้นที่ขนาดใหญ่ด้วยแนวกระเบื้องต้นไม้ที่คั่นเป็นพื้นที่ย่อย ทำให้ผู้ใช้งานมีมุมสงบส่วนตัวภายในบริเวณสวน
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

3.3.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

สวนนี้มีแนวคิดในการออกแบบเพื่อสร้างความสงบและความเป็นธรรมชาติ มีการวางผังพื้นที่ที่เรียบง่ายและมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการใช้งานในพื้นที่ที่หลากหลาย โดยมีการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อการบำบัดจิตใจที่สามารถอ้างอิงจากทฤษฎีได้ กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.3.1.1 ความรู้สึกที่สามารถควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว การออกแบบวางผังที่คำนึงถึงระยะส่วนบุคคล โดยมีการใช้แนวกระเบื้องต้นไม้คั่นส่วนของพื้นที่นั่งบริเวณลานซึ่งทำให้เกิดเป็นที่นั่งส่วนย่อยๆที่เป็นส่วนตัวอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน มีการสร้างแนวต้นไม้พรางมุมมองระหว่างส่วนต่างๆให้เกิดความเป็นส่วนตัว รวมทั้งมีการแบ่งส่วนทางเดินที่อยู่รอบนอกพื้นที่ที่สงบ สามารถพักผ่อนได้ตามลำพัง และมีมุมมองออกสู่ภายนอกที่เป็นส่วนตัว ไม่วุ่นวายกันผู้คนที่อยู่ภายในสวนอื่นของสวน

3.3.1.2 การสนับสนุนทางสังคม สวนนี้มีการออกแบบโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนสำหรับความต้องการในการใช้ที่แตกต่างกันไป ซึ่งมีมุมต่างๆของสวนที่สามารถรองรับกิจกรรมการสนทนา พุดคุยระหว่างกลุ่มย่อย หรือบริเวณสนามหญ้าที่สามารถรองรับกิจกรรมกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ในบางโอกาสได้

3.3.1.3 การเคลื่อนไหวทางสรีระ โดยมีการใช้ทางลาดและระดับที่ไม่มากนัก ช่วยให้เกิดการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างเบาๆ

3.3.1.4 การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี โดยมุมมองภายในส่วนที่ดึงดูดความสนใจมายังน้ำพุที่เป็นจุดมองกลางลานที่อบอุ่นและมุมมองออกสู่ภายนอกที่มีทัศนียภาพกว้างไกลสวยงาม นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของสวนสร้างความพึงพอใจในการรับรู้และการรู้สึกจากการกระตุ้นด้วย

- เสียง เสียงไหวของกิ่งต้นไม้ เสียงของน้ำพุที่ดึงดูดคนและแมลงให้เข้ามาสร้างเสียงของชีวิตในพื้นที่ ซึ่งเป็นเสียงที่เบี่ยงเบนความสนใจจากเสียงรบกวนของเครื่องทำความร้อนที่อยู่ในบริเวณ

- กลิ่น ของพืชพรรณ ดอกไม้ และไม้เลื้อย ซึ่ง

- สัมผัส ของพื้นหญ้าเขียวอ่อนนุ่มซึ่งดึงดูดให้คนเข้าไปใช้นั่งพักอาบแดด

- ภาพ ในมุมมองต่างๆที่น่าสนใจแตกต่างกันไปตามบริเวณ ทั้งมุมมองเข้าสู่สวนมองเห็นกิจกรรมและองค์ประกอบธรรมชาติที่แทรกอยู่ และมุมมองออกสู่ภายนอกที่กว้างไกลให้ได้ปลดปล่อยอารมณ์ ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการออกแบบได้ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- ความซ้ำและจังหวะขององค์ประกอบ (Repetition, Rhythm) ใช้การค้นจังหวะของกระบะต้นไม้ เพื่อแบ่งส่วนพื้นที่นั่งที่ยาวต่อเนื่องให้เป็นส่วนที่ย่อยลงไป ช่วยให้เกิดการใช้งานที่ดีขึ้น ดูเป็นระเบียบ น่าสนใจและไม่เรียบเกินไปจนน่าเบื่อ

- ความสอดคล้อง กลมกลืน (Harmony, Balance) การใช้รูปแบบของเส้นสายที่ต่อเนื่องในการสร้างขอบเขตของพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อกันได้ทั้งหมด การใช้รูปแบบขององค์ประกอบต่างๆในส่วนที่เข้ากันทำให้เกิดความกลมกลืนของสวน รวมทั้งการจัดวางพื้นที่ในส่วนที่มีการจัดแบ่งพื้นที่ที่มีส่วนหลักส่วนรองและส่วนประกอบอื่นๆที่สร้างความกลมกลืน ต่อเนื่องและเกิดเอกภาพ(Untity) ของสวนทั้งบริเวณ

- การเน้น (Emphasis) การเน้นจุดสนใจของสวนโดยเป็นน้ำพุที่อยู่กลางจัตุรัสเป็นจุดมองที่สำคัญ สร้างสีสันและบรรยากาศแก่บริเวณ

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- สัดส่วนและมิติต่างๆ การออกแบบพื้นที่ที่กว้างให้แบ่งส่วนเป็นพื้นที่เล็กๆด้วยกระบะและต้นไม้ช่วยให้อพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่ใกล้ชิดกับผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น ช่วยให้ไม่รู้สึกอ้างว้างหรืออึดอัด โดยสัดส่วนที่ออกแบบนั้นคำนึงถึงพฤติกรรมการรวมกลุ่มและการต้องการความสันโดษด้วย

- การปิดล้อมของพื้นที่ มีการแบ่งส่วนพื้นที่และสร้างการปิดล้อมด้วยแนวกระบะ แนวต้นไม้ พุ่มไม้ และไม้เลื้อย และช่วยบังคับมุมมองไปยังทัศนียภาพที่ต้องการได้

- การใช้เส้นสายที่เป็นเส้นตรงทำให้เกิดความชัดเจน สามารถรับรู้พื้นที่ได้ง่ายทำให้พื้นที่ย่อยๆ และองค์ประกอบเล็กๆ น้อยๆ มีความกลมกลืนกัน ไม่สับสนในการใช้งาน

- สี การใช้สีของไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้พุ่ม และไม้เลื้อยที่สร้างสีสันให้กับผนังอาคาร สร้างความสดชื่นและสร้างความน่าสนใจให้กับบริเวณสวนนี้

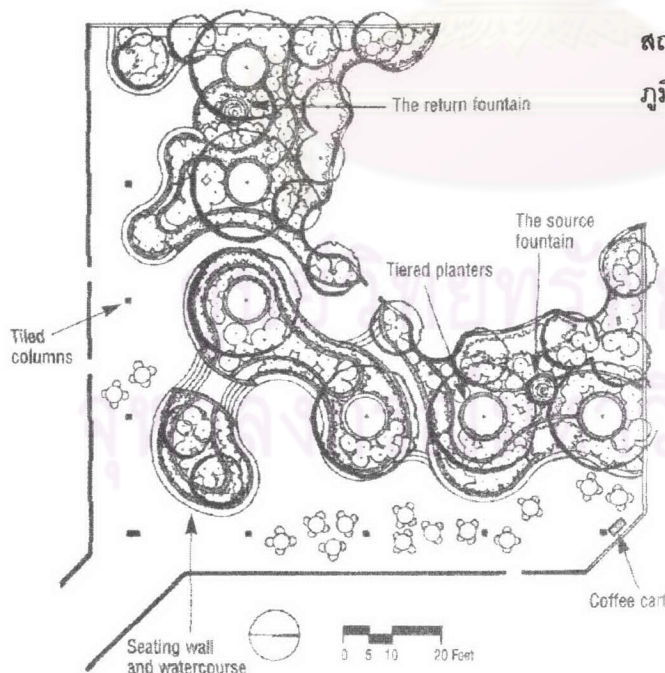
3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่บำบัดจิตใจ

- วัสดุพืชพรรณมีการใช้ต้นไม้ใหญ่เพื่อสร้างร่มเงาแก่พื้นที่ ให้เกิดความน่าสบาย รวมทั้งใช้ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และไม้ดอก เพื่อสร้างสีสันแก่บริเวณ พรางสายตาจากส่วนต่างๆ และใช้แนวกระบะของต้นไม้เป็นตัวแบ่งพื้นที่ให้เกิดพื้นที่ย่อยๆ ที่มีความเป็นส่วนตัว ทั้งนี้มีสนามหญ้าขนาดใหญ่ที่สร้างความเขียวขุ่มแก่สวน สามารถพักสายตาได้ และเป็นพื้นที่สำหรับออกกำลังกายแก่ผู้ใช้งาน

- ที่นั่ง มีจำนวนมากแต่มักจะเป็นลักษณะที่นั่งยาวที่เป็นแนวกระบะต้นไม้ ซึ่งบางครั้งไม่เอื้อต่อการสนทนาซึ่งจะส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมแก่ผู้ใช้งาน

- น้ำ มีการใช้น้ำพุเป็นจุดมองกลางพื้นที่ลานจัตุรัสเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจให้อยู่ในพื้นที่และเป็นจุดพักสายตา การเคลื่อนไหวของน้ำสร้างเสียงที่สดชื่น รวมทั้งดึงดูดนกและแมลง

3.4 กรณีศึกษาสวนเพื่อการบำบัด Good Samaritan Regional Medical Center



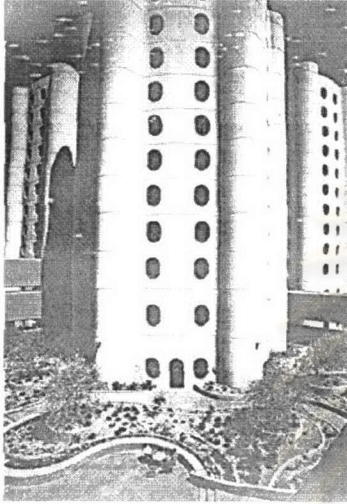
สถาปนิกโครงการ Barbara Crisp

ภูมิสถาปนิก Christine Ten Eyck, Kristina Floor

ภาพที่ 3.12 ผังบริเวณสวนเพื่อการบำบัด
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999: 182

Good Samaritan เป็นศูนย์การแพทย์ระดับภูมิภาคใน Arizona ย่านกลางเมือง Phoenix มี 575เตียง ประกอบด้วยอาคารรูปทรงคดโค้ง 4 อาคารที่เชื่อมต่อกัน โดยอาคาร 3 ด้านสูง 2 ชั้น

และอีกด้านเป็นอาคารสูง 12 ชั้น ส่วนนี้เป็นพื้นที่ลานแดดฟ้าที่สามารถมองเห็นจากโถงพักรอหลัก โดยพัฒนาจากพื้นที่ที่ทิ้งร้างระหว่างอาคารเป็นสวนที่สมบูรณ์ขนาด 20,000 ตารางฟุต ภายใน คศ.1996 (พ.ศ.2539) ซึ่งมีการออกแบบเพื่อรองรับกระบวนการบำบัดรักษา ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนชั่วคราวสำหรับผู้ป่วย ญาติ และเจ้าหน้าที่ โดยไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากสวน นักยัมมิงเบิร์ตก็หาทางเข้ามากินน้ำหวานจากดอกไม้ที่บ้านอยู่ทุกฤดู



ภาพที่ 3.13 สวนอยู่บริเวณแดดฟ้า ภาพที่ 3.14 สวนเป็นที่พักผ่อนคลายเครียดแก่ผู้ป่วย เจ้าหน้าที่และผู้มาเยี่ยม ซึ่งติดกับอาคารสูง 12 ชั้นด้านหนึ่ง ที่มา: Cooper and Barnes, 1999
ที่มา: Crisp, 1998

สวนนี้สามารถเห็นได้ง่ายจากโถงทางเข้าหลักของโรงพยาบาลและสามารถมองจากห้องผู้ป่วยชั้นบนได้ โดยสวนนี้เปิดตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งสำคัญสำหรับเมืองร้อนที่คนอาจต้องการใช้พื้นที่ภายนอกในช่วงกลางวัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนเลือกใช้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ตั้งแต่มุมนกแพที่สนุกสนานเฮฮา ไปจนถึงมุมเงียบสงบทำสมาธิบริเวณที่นั่งข้างสระน้ำ

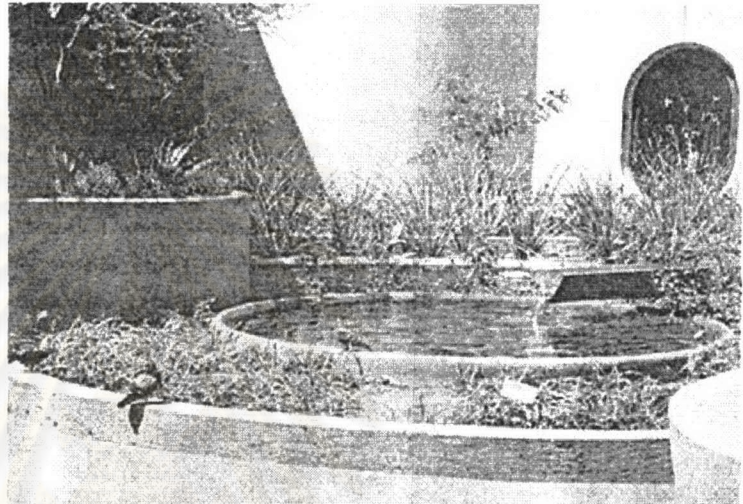
สวนมีการออกแบบเพื่อกระตุ้นประสาทสัมผัสต่างๆ ทั้งทางสายตา กลิ่น สัมผัส การเคลื่อนไหวของร่างกายโดยสร้างสิ่งดึงดูดใจให้ออกมาสำรวจสวน มีการออกแบบให้มีบันไดขั้นเตี้ยๆ เพื่อให้ผู้ใช้ได้ออกกำลังกายในบางส่วนของสวน โดยพื้นที่สวนมากสามารถใช้รถเข็นเข้าถึงได้ สวนมีพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ โดยมีเก้าอี้นั่งแบบลอยตัวและที่นั่งแบบยาวต่อเนื่องเป็นเสมือนกำแพงรูปร่างโค้งกลมซ้อนเหลื่อมกัน ให้ผู้ใช้ได้เลือกนั่งพักได้อย่างหลากหลาย ทั้งมุนั่งสวนตัวหรือเป็นกลุ่มครอบครัว ที่อยู่ในร่มและกลางแจ้ง รวมทั้งสามารถนั่งใกล้กับน้ำที่มีการเคลื่อนไหวอย่างชุ่มชื้น โดยใช้ลำน้ำที่คดเคี้ยวผ่านแทรกไปในกลุ่มต้นไม้ที่งดงาม สามารถได้ยินเสียงน้ำได้จากทุกบริเวณของสวน โดยจะสร้างความพึงพอใจอย่างมากในช่วงฤดูร้อน

รูปร่างของลำน้ำนั้นแสดงถึงสัญลักษณ์วงจรของชีวิตตามธรรมชาติที่เคลื่อนผ่านในสวน เพื่อให้ผู้ใช้ได้ประสบการณ์สัมผัสและมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับน้ำ ลำน้ำไหลผ่านองค์ประกอบต่างๆ

ของสวนอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ โดยมีแหล่งกำเนิดจากน้ำพุแสดงการเริ่มต้นของชีวิต เคลื่อนผ่าน ลำธารหินแสดงแบบแผนการเคลื่อนไหวของชีวิตที่หลากหลาย และไหลรินสู่รางน้ำไปยังปลายทาง ที่เป็นสระน้ำตื้นที่เงียบสงบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุดของชีวิต (การแสดงออกถึงสัญลักษณ์ อย่างสุดท้ายนี้ควรใช้อย่างระมัดระวัง ไม่ให้กระทบกระเทือนความรู้สึกของคนไข้) โดยเสียงและการเคลื่อนไหวของน้ำมีทั้งไหลแรงเร็วและไหลช้า แสดงช่วงต่างๆของชีวิตที่มีทั้งความคล่องแคล่ว ว่องไวและความเงียบสงบรวมอยู่ด้วยกัน



ภาพที่ 3.15 ปลายทางของการ เคลื่อนที่ของน้ำ เปรียบเสมือนจุด พักของชีวิตที่สงบ
ที่มา: Crisp, 1998



ภาพที่ 3.16 บริเวณที่มีน้ำจะสร้างความสดชื่นและดึงดูดคน แผลงให้เข้ามาสร้างเสียงของชีวิตในสวน
ที่มา: Crisp, 1998

การเลือกใช้พืชพรรณจะพิจารณาในเรื่องของสี การออกดอก การให้กลิ่นหอมซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละฤดูกาล โดยใช้พืชพรรณแถบทะเลทรายตามความสัมพันธ์กับประวัติการแพทย์ของท้องถิ่น จำพวกว่านหางจระเข้ สะระแหน่ ฯลฯ ซึ่งดึงดูดคนและมีเสียง โดยมีการติดป้ายบอกชนิดต้นไม้เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สังเกตอีกด้วย นอกจากนี้มีการประดับเสาอบสวนด้วยกระเบื้องโมเสก กระฉาก และเปลือกหอยในรูปแบบที่แตกต่างกันไปแต่ละเสา ซึ่งดึงดูดผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ให้เกิดความเบิกบานใจ

สวนถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความจำจากพื้นคอนกรีตและกระเบื้องที่นิ่งที่มีสีอ่อน รวมทั้งสัดส่วนของพื้นที่ลาดแข็งต่อพืชพรรณที่มากเกินไป (Thompson, 1998) อย่างไรก็ตามโปรแกรมนี้เป็นไปตามความต้องการของโรงพยาบาล ที่ต้องการพื้นที่รองรับสำหรับผู้ป่วยต่างๆอย่างเพียงพอ

3.4.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

สวนนี้มีแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมโดยใช้พืชพรรณที่มีสรรพคุณทางการแพทย์ของท้องถิ่น รวมทั้งการสื่อความหมายทางสัญลักษณ์จากการเดินทางของน้ำที่สามารถตีความได้

หลากหลาย สร้างความสงบ และเข้าใจในชีวิต ซึ่งช่วยในการบำบัดจิตใจตามที่อ้างอิงจากทฤษฎี กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.4.1.1 ความรู้สึกที่สามารถควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว โดยพื้นที่ได้ถูกแบ่งเป็นมุมย่อยๆที่เชื่อมต่อกันแต่พรางสายตาด้วยแนวต้นไม้ กระบะ หรือระดับของพื้นที่ ซึ่งสร้างความรู้สึกส่วนตัวขึ้นในพื้นที่

3.4.1.2 การสนับสนุนทางสังคม คำนึงถึงความต้องการใช้งานที่หลากหลาย และเพียงพอต่อผู้ใช้ทุกประเภท โดยมีพื้นที่สำหรับนั่งรวมกลุ่มสนทนา หรือทำกิจกรรมย่อยๆได้

3.4.1.3 การเคลื่อนไหวทางสรีระ องค์ประกอบในพื้นที่ดึงดูดความสนใจและนำติดตาม ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างเบาในพื้นที่ โดยมีการใช้ระดับในบางส่วนของพื้นที่

3.4.1.4 การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี สภาพแวดล้อมของสวนมีมุมพักผ่อนที่หลากหลาย สร้างความพึงพอใจในการรับรู้และการรู้สึกด้วยการกระตุ้นประสาทสัมผัสของ

- เสียง ของน้ำพุและลำธารน้ำที่ไหลไปตามเส้นทางทั่วสวน ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบทั้งเคลื่อนที่ช้าและเร็ว รวมทั้งเสียงของนกฮัมมิงเบิร์ดที่เข้ามากินน้ำหวานจากดอกไม้ในสวน
- กลิ่น ของน้ำและกลิ่นหอมของพืชพรรณไม้ดอกไม้ในแต่ละฤดูกาล เช่น พืชพรรณจำพวกว่านหางจระเข้ สะระแหน่และพืชพรรณอื่นๆในท้องถิ่น
- สัมผัส จากน้ำที่เข้าถึงได้ง่ายทั้งบริเวณสวน
- ภาพ ของธรรมชาติที่แทรกอยู่ในพื้นที่ที่น่าพึงพอใจ ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการออกแบบได้ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- ความสอดคล้อง กลมกลืน (Harmony, Balance) มีความสอดคล้องและกลมกลืนด้วยเส้นโค้งของแนวกระบะต้นไม้ และเส้นทางน้ำที่ต่อเนื่อง สมดุล ส่งเสริมให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงาม สร้างความคุ้นเคย ปลอดภัย

- ความซับซ้อน และความแตกต่าง (Complexity, Contrast) การใช้พื้นผิว รูปทรง และการจัดองค์ประกอบที่มีความแตกต่าง ซับซ้อนในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งกระตุ้นความสนใจ และช่วยส่งเสริมสุขภาพได้

- แบบแผน (Order) มีการใช้เส้นสายและรูปร่างขององค์ประกอบในพื้นที่ที่มีแบบแผนเช่นเดียวกันทั้งสิ้น

- การลำดับ (Sequence) มีการสร้างเรื่องราวของสายน้ำที่ต่อเนื่องเป็นลำดับตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่เป็นน้ำพุ ไหลเดินทางผ่านรูปแบบของการเคลื่อนที่ต่างๆจนสิ้นสุดที่สระน้ำที่เงียบสงบ

- ความมีเอกภาพ (Unity) การจัดองค์ประกอบของสวนอย่างมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประสานเรื่องราวที่สื่อความหมายเป็นหนึ่งเดียวไม่แปลกแยกกัน

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- สัดส่วนและมิติต่างๆ ใช้สัดส่วนที่ใกล้ชิดกับมนุษย์โดยพยายามแบ่งพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นส่วนย่อยๆ และลดความสูงของผนังอาคารที่ล้อมรอบด้วยระนาบของต้นไม้ในสวน

- สี การใช้สีอ่อนของพืชพรรณและสีสดใสของกระเบื้องโมเสกที่ปูเสาช่วยให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจแก่ผู้ใช้งาน แต่การใช้สีพื้นคอนกรีตและกระเบื้องต้นไม้สีอ่อนทำให้สะท้อนแสง ทำให้เกิดความจ้าซึ่งก่อให้เกิดความไม่สบายแก่สายตาและสุขภาพได้

- ลักษณะพื้นผิว การใช้วัสดุพืชพรรณและวัสดุผิวต่างๆที่หลากหลายทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น สร้างความแตกต่างที่ก่อให้เกิดความน่าสนใจ

- เส้นสายที่คดโค้ง อย่างอ่อนโยน ทำให้การใช้พื้นที่เส้นไหลต่อเนื่องอย่างไม่ติดขัด และสร้างรูปร่างของพื้นที่ที่น่าสนใจตามความต้องการของการใช้งานได้อย่างไม่จำกัด

3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่บำบัดจิตใจ

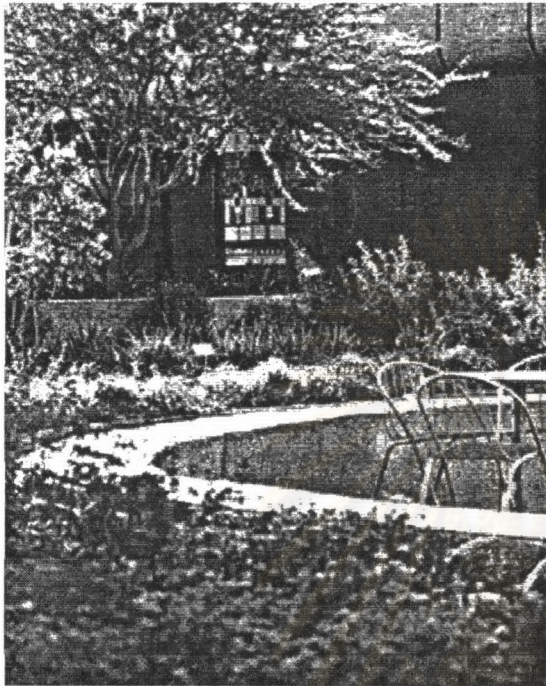
- วัสดุพืชพรรณ เลือกใช้พืชพรรณที่สัมพันธ์กับประวัติการแพทย์ของท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความรู้สึคดีและคุ้นเคย พิจารณาในเรื่องสี การออกดอก และกลิ่นหอม ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลให้ผู้ใช้งานรู้สึกติดตาม เฝ้ามอง และสนใจ รวมทั้งดึงดูดนกและมีเชื้อเข้ามาในพื้นที่ ทำให้รู้สึกถึงธรรมชาติ

- ทางเดิน มีความคดเคี้ยวตามรูปทรงของแนวกระเบื้องต้นไม้และทางน้ำที่ต่อเนื่อง และมีการใช้ชั้นบันไดเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายแก่ผู้ป่วย

- ที่นั่ง ใช้ที่นั่งที่หลากหลายทั้งแบบเก้าอี้ลอยตัวและม้านั่งยาวตามแนวกระเบื้องต้นไม้ สร้างตัวเลือกในการใช้งานตามความต้องการทางสังคมได้ เปิดโอกาสให้รวมกลุ่มคุยหรือแยกนั่งพักตามลำพังอย่างสงบได้

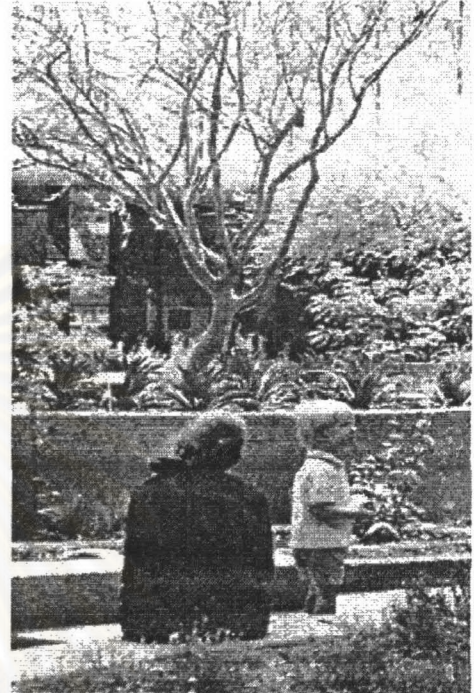
- การออกแบบน้ำ มีการใช้น้ำหลายลักษณะ โดยให้น้ำเป็นสัญลักษณ์ของการเดินทางของชีวิต ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่ให้ผู้ใช้ได้ตีความ พิจารณาตนเองและทำความเข้าใจกับชีวิตมากขึ้น รวมทั้งน้ำนี้ยังสร้างบรรยากาศต่างๆแก่สวน โดยให้ความชุ่มชื้น ให้เสียงน่าฟัง ให้สัมผัสที่เย็นชื่นใจ และการเคลื่อนไหวของน้ำที่แตกต่างกันส่งเสริมความรู้สึกที่แตกต่างกันด้วย เช่น เมื่อน้ำเร็วแรงจะกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวกระฉับกระเฉง ในขณะที่เมื่อน้ำสงบนิ่งหรือไหลเอื่อยทำให้รู้สึกถึงการพักผ่อน มีสมาธิ เป็นต้น

- การปิดล้อมของพื้นที่ในงานออกแบบภูมิทัศน์ มีความต่อเนื่องในพื้นที่ ทั้งส่วนที่เป็นกลางแจ้ง และส่วนที่เป็นร่มเงาของต้นไม้ และสวนยื่นของอาคาร รวมทั้งแนวเสาและ แนวกระบะต้นไม้ที่กั้นพื้นที่เป็นห้องย่อยๆที่ใกล้ชิดกับผู้ใช้งาน



ภาพที่ 3.17 พื้นที่นั่งพักผ่อนร่มหนึ่งท่ามกลาง สภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น

ที่มา: Crisp, 1998



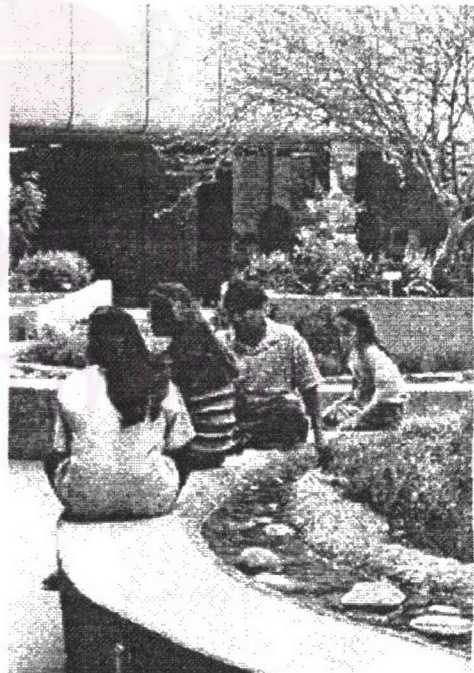
ภาพที่ 3.18 พืชพรรณท้องถิ่นที่ใช้ในสวน สร้างบรรยากาศที่คุ้นเคย และให้ความอบอุ่นใจ

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



ภาพที่ 3.19 เส้นสายที่โค้งขององค์ประกอบสวนสร้างความรู้สึกอ่อนโยน ต่อเนื่องแก่ผู้ใช้งาน

ที่มา: Crisp, 1998



ภาพที่ 3.20 ลำน้ำที่เคลื่อนผ่านบริเวณต่างๆ สร้างความสดชื่น โดยสามารถสัมผัสจับต้องได้

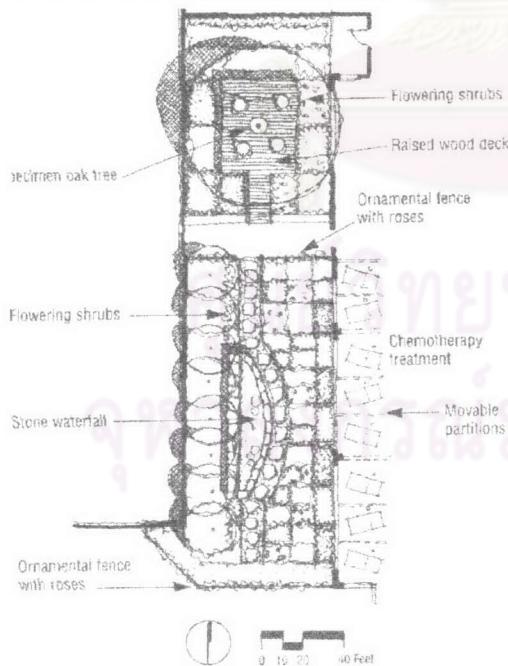
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

3.5 กรณีศึกษา St. Michael Health Center, Texarkana, Texas

ภูมิสถาปนิก The Office of James Burnett, Houston, ASLA, Principal in charge; Taffie Behringer, project landscape architect; Rita Hodge, project administration

St. Michael Health Center ประกอบด้วยโรงพยาบาลพื้นที่ 695,000 ตารางฟุต มีห้องพักรักษาพิเศษ 80 เตียง เน้นการบำบัดรักษาด้วยภูมิทัศน์ที่ดึงเอาพลังงานจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ แนวคิดของการพัฒนาภูมิทัศน์นั้นเพื่อเก็บรักษาและส่งเสริมองค์ประกอบทางธรรมชาติในพื้นที่ การออกแบบโดยใช้ความเรียบง่าย (simplicity) ความมีระเบียบแบบแผน(order) และความกลมกลืนกับพื้นที่ รวมทั้งคำนึงถึงการบำบัดส่วนบุคคลและความสัมพันธ์กับสัดส่วนของมนุษย์ด้วย

การออกแบบนำลักษณะของป่าสนในTexarkana มาใช้ในพื้นที่เพื่อสร้างความสมบูรณ์และคุณภาพที่ดีในพื้นที่ การใช้สีสนของพืชพรรณในแต่ละฤดูกาลอย่างเต็มที่ การออกแบบลานกิจกรรมโดยใช้พื้นผิว ที่นั่ง น้ำพุ ไม้กระถาง และพืชพรรณในภูมิทัศน์ เพื่อเป็นที่พักผ่อนสำหรับผู้ต้องการใช้พื้นที่กลางแจ้งเพื่อการบำบัดนอกเหนือไปจากการเยียวยาตามปกติ รวมทั้งระบบทางเท้าที่สร้างเอกภาพกับโครงการ เชื่อมจากอาคารไปสู่ริมสระน้ำและพื้นที่ธรรมชาติทั่วโครงการ จากการใช้พื้นที่ที่มีประสิทธิภาพและการเลือกใช้สีสนของวัสดุพืชพรรณตามที่มีการทดลองใช้มาแล้วนั้น ทำให้เกิดภูมิทัศน์เพื่อสุขภาพขึ้น ซึ่งภูมิทัศน์ส่วนต่างๆของโครงการประกอบด้วย สวนในส่วนเคมีบำบัด ลานทานอาหารค่ำ สวนแห่งความสมดุล สระน้ำและทางเดินธรรมชาติ และส่วนโรงพยาบาลพิเศษ ซึ่งมีการออกแบบแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้



ภาพที่ 3.21 ภูมิทัศน์บริเวณน้ำตกในส่วนเคมีบำบัดที่เป็นแหล่งดึงดูดนกและแมลง

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

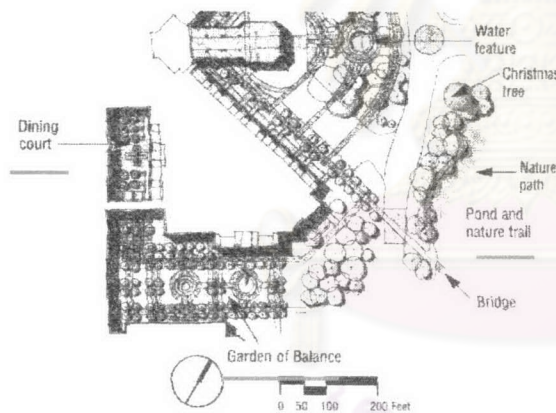
ภาพที่ 3.22 (ซ้าย) ผังบริเวณของสวนในส่วนเคมีบำบัด

ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

สวนในส่วนเคมีบำบัด(Shirley Burnett Peace Garden) ออกแบบสำหรับผู้ป่วยในส่วนเคมีบำบัดได้มองเห็นขณะที่ทำการรักษา โดยมีการใช้พืชพรรณมีช่วงฤดูการผลิตดอกยาวนาน ทำให้เกิด

มุมมองที่น่าสนใจจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละฤดูกาล รวมทั้งในแต่ละชั่วโมงในการบำบัดถึง 8 ชั่วโมงต่อวัน ให้สามารถพักสายตาได้ สวนนี้ได้รับแสงแดดยาวนานตลอดทั้งวัน ซึ่งเป็นผลดีต่อสิ่งมีชีวิตและองค์ประกอบอื่นๆในสวน การออกแบบมีที่ให้อาหารนกซึ่งสามารถดึงดูดนกหลากหลายชนิดตลอดทั้งวัน น้ำตกออกแบบเป็นน้ำตกที่ให้เสียงตามธรรมชาติและเป็นบ้านของพืชพรรณริมน้ำ มีการใช้ต้นกุหลาบเลื้อยซึ่งมีมากในท้องถิ่นช่วยสร้างแนวกันสายตาสู่สวนบำบัด สวนนี้ออกแบบอย่างเรียบง่ายแต่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ป่วยจะเพลิดเพลินกับการมองชีวิตต่างๆในสวน

ลานสำหรับทานอาหารค่ำ(Dining Court) เป็นพื้นที่กลางแจ้งถัดจากส่วนรับประทานอาหารของศูนย์ ใช้ในการพบปะสังสรรค์และโอกาสพิเศษต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการจัดที่นั่งสำหรับทั้งกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ และส่วนตัว โดยมีแนวต้นไม้ผลัดใบเป็นฉากกั้นพื้นที่ให้เกิดความเป็นส่วนตัว พื้นที่ขนาดใหญ่กลางลานสำหรับทำกิจกรรมมีกำแพง 2 ชั้นทำเป็นน้ำตกที่สร้างความเย็นและให้เสียงน้ำกระจายที่อ่อนโยน โดยลานตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ดีสามารถทำกิจกรรมได้หลากหลายและยืดหยุ่น รวมทั้งพื้นที่อยู่ในร่มเงาทำให้มีบรรยากาศน่าสบายจึงทำให้มีการใช้งานบ่อยครั้ง แต่พื้นที่ถูกล้อมด้วยอาคารหลายชั้นทั้ง4ด้านทำให้มีมุมมองจำกัด รู้สึกเหมือนอยู่ในหุบเขา ซึ่งหากมีมุมมองที่เปิดออกหรือโปร่งกว่านี้ จะช่วยให้พื้นที่ดูสบายและกว้างขวางมากขึ้น



ภาพที่ 3.23 ผังแสดงตำแหน่งลานทานอาหารค่ำ สวนแห่งความสมดุล สระน้ำและทางเดินธรรมชาติ ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

ภาพที่ 3.24 มุมมองด้านบนเห็นภูมิทัศน์ของลานทานอาหารค่ำ มีกำแพงสร้างน้ำตกที่สร้างบรรยากาศสดชื่น ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

สวนแห่งความสมดุล(Garden of Balance) ตั้งอยู่ระหว่างสำนักงานและตึกพักจากการผ่าตัด กลางสวนมีอัฒจันทร์ซึ่งขุดลงไปในพื้นที่ดินบางส่วนและนำดินที่ขุดมาถมเป็นระดับขึ้นมา โดยสิ่งที่คู่กันนี้แสดงถึงความสมดุลในการบรรเทาจากความเจ็บป่วย อัฒจันทร์สามารถจุคนได้จำนวนมากในโอกาสพิเศษที่หลากหลาย โดยมีน้ำอยู่ตรงกลางสร้างเสียงและมุมมองที่น่าสนใจ ส่วนปลายของสวนเปิดสู่มุมมองที่ไกลถึงทะเลสาบและพื้นที่ป่าใกล้เคียง สร้างความรื่นรมย์แก่ผู้มองอย่างยิ่ง

สระน้ำและทางเดินธรรมชาติ(Pond and Nature Trail) ตั้งอยู่ใกล้ทางเข้าด้านหน้าของโรงพยาบาล ใกล้กับพื้นที่นั่งพักรอ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจและมีชื่อเสียงมากในศูนย์แห่งนี้ สระน้ำรองรับปลาและสัตว์ต่างๆ ใช้เป็นที่เก็บน้ำในการชลประทานของศูนย์และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ประสานกับส่วนอื่นๆ มีสะพานข้ามน้ำและศาลาที่เป็นจุดหยุดสายตาสำหรับผู้เดินในบริเวณทางเดินโดยรอบปูด้วยกรวดแกรนิตตลอดพื้นที่ธรรมชาติและสระน้ำ สร้างความเป็นส่วนตัว ทำให้เงียบสงบ และเกิดสมาธิ ซึ่งสร้างความพึงพอใจแก่ชุมชน จึงทำให้สระน้ำและทางเดินนี้มีคนเข้ามาใช้งานบ่อยครั้ง โดยสามารถใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น การแข่งตกปลา เทศกาลอีสเตอร์ในแต่ละปี



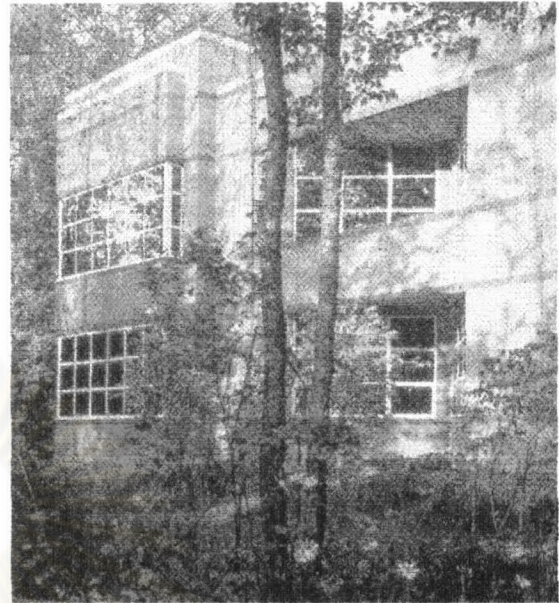
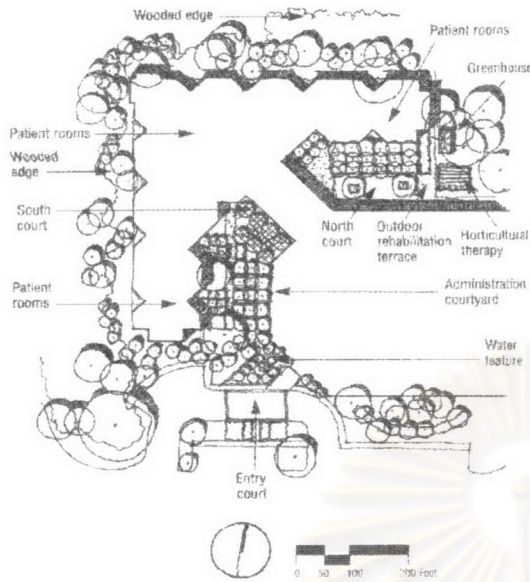
ภาพที่ 3.25 ภูมิทัศน์บริเวณทางเดินริมสระน้ำที่ร่มรื่น
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



ภาพที่ 3.26 ผู้ป่วยนั่งพักและพบปะกับญาติได้ร่มเงาต้นไม้ที่ร่มรื่น

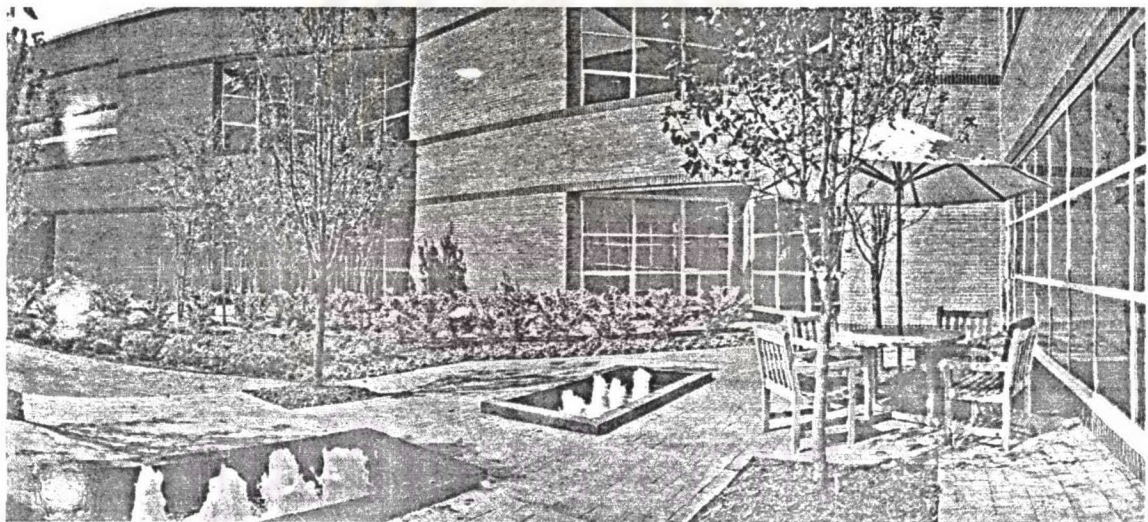
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

ส่วนโรงพยาบาลพิเศษ (St. Michael Specialty Hospital) ตั้งอยู่บริเวณป่าหนาแน่นใกล้ทางเข้าหลักสู่ศูนย์ มุมมองโดยรอบถูกออกแบบเพื่อปกป้องพื้นที่พืชพรรณธรรมชาติ และมีการเพิ่มพืชพรรณเข้าไปช่วยส่งเสริมมุมมอง การใช้พืชพรรณ ไม้พุ่ม ดอกไม้ป่า และไม้ดอกที่ผลิบานตามฤดูกาล ซึ่งดึงดูดสัตว์ต่างๆ เช่นนก และกระรอกมาในพื้นที่ มุมมองที่น้ำสนใจนี้ถูกใช้เพื่อสร้างผลในทางบวกแก่คนไข้ที่อาศัยในห้องพัก ส่วนมุมมองภายในเปิดสู่สวนที่ร่มรื่นทำให้เกิดความสบายในการมอง สามารถเข้าถึงได้ง่ายจากทางเข้าหลายทาง สวนภายในแบ่งออกเป็น ลานทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่กลางแจ้งที่ผู้ป่วยออกมาทำกิจกรรมบำบัดและเป็นที่นั่งพักผ่อนที่ร่มรื่น มีเรือนกระจกที่รองรับโปรแกรมการบำบัดรักษาด้วยพืชพรรณ (Horticulture therapy) และลานทางทิศใต้ซึ่งออกแบบเป็นสวนสำหรับมองจากห้องพักผู้ป่วยและจากส่วนบริหาร มีบ่อน้ำรูปทรงกลมช่วยให้คลายความเครียด ทางเดินใช้วัสดุบดเนื้อละเอียดเนียนผ่านสวนไปสู่ระเบียงน้ำพุขนาดใหญ่ พื้นที่ลานรับแดดนี้นิยมใช้สำหรับนั่งทานอาหารค่ำถึงแม้ว่าจะอยู่ใกล้ห้องรับประทานอาหาร ทั้งนี้สถาปนิกสร้างพื้นที่ระเบียงชั้นสองเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้มองเห็นสวนและพื้นที่ธรรมชาติที่มีความหลากหลาย



ภาพที่ 3.27 ผังบริเวณแสดงให้เห็นสวนทิศเหนือและใต้แทรกอยู่ของส่วนโรงพยาบาลพิเศษ
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999

ภาพที่ 3.28 สภาพแวดล้อมของพื้นที่ธรรมชาติรายรอบอาคาร
ที่มา: Cooper and Barnes, 1999



ภาพที่ 3.29 บริเวณนั่งพักผ่อนในลานทิศเหนือ ซึ่งมีน้ำพุสร้างเสียงและบรรยากาศที่สดชื่น ให้ได้พักสายตา
ที่มา: Dannemaier, 1995

3.5.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

การออกแบบสวนในศูนย์แห่งนี้ มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละส่วน ทั้งนี้ผู้ออกแบบให้ความสำคัญกับธรรมชาติของท้องถิ่น และพยายามดึงพลังงานธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ ร่วมกับการออกแบบที่คำนึงถึงการรับรู้และการรู้สึกที่น่าพึงพอใจ โดยสวนนี้มีการออกแบบสภาพแวดล้อมที่บำบัดจิตใจที่สามารถอ้างอิงจากทฤษฎีได้ กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.5.1.1 ความรู้สึกที่สามารถควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว ด้วยความสามารถในการเข้าถึงและใช้งานในส่วนต่างๆได้อย่างสะดวกสบาย โดยมีภูมิภาคที่แทรกในส่วนต่างๆที่สร้างพื้นที่ใช้งานและมุมมองส่วนตัวที่น่าพึงพอใจ

3.5.1.2 การสนับสนุนทางสังคม มีพื้นที่รองรับการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้ใช้ที่ยืดหยุ่นสามารถทำกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย ในโอกาสพิเศษต่างๆ

3.5.1.3 การเคลื่อนไหวทางสีเขียว โดยออกแบบพื้นที่ที่ดึงดูดให้คนออกไปใช้พื้นที่กลางแจ้งเพื่อรับแสงแดด มีปฏิสัมพันธ์กับน้ำ พืชพรรณ เป็นต้น

3.5.1.4 การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี การออกแบบสภาพแวดล้อมของสวนส่วนต่างๆในศูนย์สร้างความพึงพอใจในการรับรู้และการรู้สึกจากการกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าดังนี้

- เสียง ของน้ำพุและน้ำตกที่กระตุ้นประสาทสัมผัสให้ตื่นตัวอย่างอ่อนโยน และเสียงสัตว์ต่างๆ เช่น นก กระรอก ที่ถูกชักชวนเข้ามาในพื้นที่

- กลิ่น จากไม้ดอกนานาชนิด และกลิ่นของป่าไม้ในท้องถิ่นที่คุ้นเคย

- สัมผัส ของแสงแดดที่อบอุ่น สัมผัสของน้ำที่เคลื่อนไหว รวมทั้งผิวสัมผัสของวัสดุธรรมชาติต่างๆที่ถูกเลือกใช้เพื่อกระตุ้นการสัมผัส

- ภาพ จากมุมมองที่เป็นธรรมชาติโดยรอบและมุมมองของสวนภายในที่แตกต่างกันสร้างความพึงพอใจจากการรับรู้ภาพ ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการออกแบบได้ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- การออกแบบโดยใช้ความเรียบง่าย (simplicity) และความมีระเบียบแบบแผน (order) รวมทั้งการเน้นสภาพแวดล้อมสำหรับการบำบัดส่วนบุคคล

- ความกลมกลืน (Harmony) การใช้เส้นสายที่สัมพันธ์กัน และมีความต่อเนื่อง รวมถึงการจัดองค์ประกอบต่างๆที่สร้างความสมดุล เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางสายตา

- ความขัดแย้ง(Contrast) การนำความแตกต่างและความขัดแย้งของรูปแบบ และมุมมอง มาสร้างให้เกิดความหลากหลาย และความน่าสนใจ เพื่อดึงดูดและกระตุ้นความรู้สึกให้ตื่นตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป

- การเน้น (Emphasis) การเน้นจุดสนใจของแต่ละบริเวณเพื่อเป็นจุดมองที่สำคัญ และสร้างความหมายให้แก่พื้นที่

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- แสงและเงา การออกแบบลานแต่ละแห่งนั้นคำนึงถึงทิศทางของแสงแดดและการใช้งาน ทำให้มีการใช้งานได้อย่างเหมาะสมเต็มที่

- สี ของดอกไม้ พืชพรรณ และวัสดุสร้างความน่าสนใจในแต่ละบริเวณ

- ลักษณะพื้นผิว ในพื้นที่ขนาดเล็กจะใช้พื้นผิวที่ละเอียดเนื่องจากจะช่วยลดความกระด้างของพื้นที่ลง และสร้างความนุ่มนวลของการมอง ส่วนในพื้นที่กว้างใช้วัสดุที่เป็นธรรมชาติที่มีพื้นผิวหยาบกว่า

3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่บำบัดจิตใจ

- วัสดุพืชพรรณ มีการใช้ในรูปแบบทั้งที่เป็นธรรมชาติ เป็นลักษณะป่าไม้ และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แบบสวนในกลุ่มอาคาร ซึ่งสร้างความแตกต่าง ให้ผู้ใช้สามารถรับได้ทั้ง 2 ประสพการณ์

- ลักษณะและรูปแบบทางเดิน ในบริเวณที่เป็นเส้นทางธรรมชาตินั้น ปลดปล่อยให้ทางเดินโค้งลัดเลาะริมสระน้ำไปเรื่อยๆ โดยใช้วัสดุที่เป็นธรรมชาติด้วย ส่วนที่อยู่ในลานใช้เส้นสายที่เป็นเส้นตรง เรขาคณิตเพื่อสร้างความเป็นระเบียบ เข้าใจง่าย

- การออกแบบน้ำ การใช้น้ำในส่วนต่างๆมีความหลากหลาย โดยพื้นที่ในลานมักใช้เป็นน้ำพุ น้ำตก เพื่อเป็นจุดเด่นและลดเสียงรบกวน รวมทั้งสร้างความชุ่มชื้นสบายแก่บริเวณ โดยจังหวะของน้ำพุ น้ำตกนี้ช่วยกระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจได้ ส่วนน้ำที่ใช้บริเวณที่เป็นพื้นที่โล่งกว้างนั้นใช้เป็นสระน้ำที่เป็นแหล่งดึงดูดสัตว์ต่างๆ สร้างความสงบ นิ่ง และมีสมาธิ รวมทั้งใช้ในการทำกิจกรรมทางสังคมอื่นๆอีกด้วย

- องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบอื่นๆที่ส่งเสริมภูมิทัศน์ เช่น ศาลา อัมจันทร์ กำแพงน้ำตก ฯลฯ ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมพิเศษต่างๆ

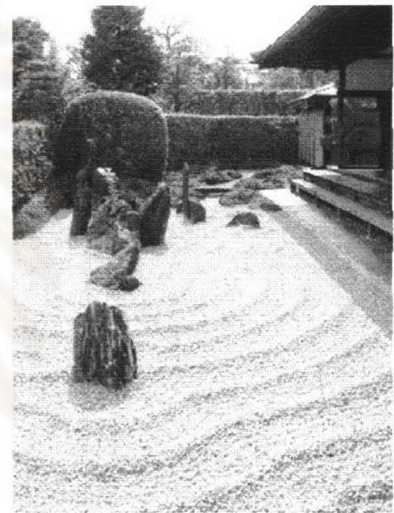
- การปิดล้อมของพื้นที่ ในส่วนต่างๆมีระดับของการปิดล้อมที่แตกต่างกัน โดยส่วนที่เป็น Dining Court นั้นมีการโอบล้อมที่มากเกินไปสร้างความรู้สึกละอึดอัดเหมือนหุบเขา ทำให้ความอึดอัดขึ้นได้ โดยส่วนที่เป็นบ่อน้ำธรรมชาติที่กว้างใหญ่นั้นก็สร้างแนวร่วมไม้ตามทางเดินเพื่อสร้างการปิดล้อมทั้ง 2 ระนาบ ให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น

3.6 ทัศนศึกษาสวนเซน (Zen Garden)

สวนเซนของญี่ปุ่นเป็นสวนสำหรับการเพ่งพินิจที่เด่นชัดที่สุดอย่างหนึ่ง เป็นแนวทางที่เรียบง่ายที่สุดเพื่อจำกัดสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ไม่ต้องการ การวางตำแหน่งของทุกองค์ประกอบเพื่อให้เกิดการพิจารณารายละเอียดอย่างสมบูรณ์และเกิดการเรียนรู้ความกลมกลืนได้จากศิลปะของสวน สวนเซนนั้นยอมรับในความงามของธรรมชาติ มักใช้เรื่องของสัญลักษณ์และหลักของความสมดุล โดยเชื่อว่าการบรรลุความผาสุกจะเกิดขึ้นเมื่อมีความสมดุลของหยิน และหยาง ไม่ว่าจะในรูปแบบของต้นไม้ หิน น้ำ หรือคุณสมบัติ เช่น ความมืดความสว่าง รูปว่าง และผิวสัมผัส

สวนเซนสามารถสร้างได้แม้ในพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น ลานระหว่างอาคาร หรือส่วนหนึ่งของสวนสาธารณะขนาดใหญ่ โดยต้องการพื้นที่ที่มีรูปร่างง่ายๆ มีการเปิดโล่งพอสมควร ไม่ถูกปกคลุม

ด้วยต้นไม้ผลัดใบที่ต้องกวาดใบไม้ออกจากกรวดบ่อยๆ ตำแหน่งที่ตั้งควรหลีกเลี่ยงจากบริเวณที่ยุงเหยิง มีเสียงนำรำคาญ หรือพื้นที่ที่เปิดมากเกินไป ซึ่งจะเบี่ยงเบนความสนใจได้ สวนเซนจะออกแบบเพื่อการมองจากจุดที่กำหนด จะไม่มีการใช้งานในทุกกรณี ซึ่งอาจทำลายความหมายทางสัดส่วนและทัศนียภาพที่ตั้งใจออกแบบไว้ได้ ความน่าประทับใจของภูมิทัศน์ธรรมชาติถูกสร้างด้วยการจัดการในเรื่องขนาด พื้นผิว และสีที่ชัดเจน การเลือกตำแหน่งจุดมองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ควรเป็นตำแหน่งที่มองเห็นได้บ่อย จากภายในบ้านหรือจากบริเวณมุมอื่นๆ ในสวน โดยจากเบื้องหลังที่พ้นไปจากขอบเขตของสวนจะถูกนำมาใช้ตามหลักการยืมมุมมอง (Shakkei) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของสวนญี่ปุ่นที่ทำให้รู้สึกว่างสวนมีขนาดกว้างขึ้นและไม่อึดอัด (Rawlings, 1998)



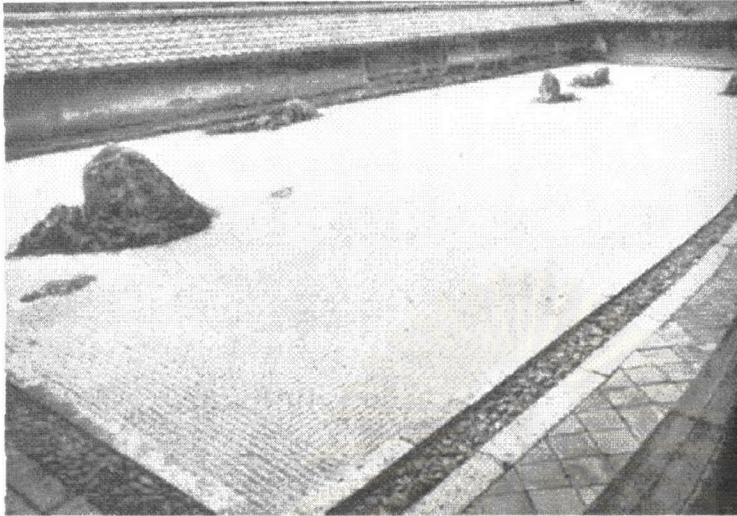
ภาพที่ 3.30 การจัดเรียงหินและองค์ประกอบ
อื่นในสวนเซนที่แฝงความหมายทางสัญลักษณ์
ที่มา: Rawlings, 1998

ภาพที่ 3.31 สวนหินเซน มีการจัดวางองค์ประกอบของสวน
โดยเน้นการมองจากภายในอาคารหรือจุดมองที่กำหนด
ที่มา: Google Search sand garden_files

สวนเซนมีการนำวัตถุเดิมมาสร้างภูมิทัศน์ที่น่าประทับใจ หินทุกก้อนถูกเลือกและจัดวางอย่างพิถีพิถันเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบที่เฉพาะเจาะจง แสดงแนวคิดมุมมองของจักรวาล หรือธรรมชาติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างความพึงพอใจทางจิตวิญญาณและความต้องการทางสุนทรีย์ของนักบวชในสภาพที่สงบเหมาะสมแก่การเพ่งพินิจ สวนเซนถูกออกแบบเพื่อการมองในระยะใกล้ๆ โดยจะมีกำแพงหรือฉากกั้นมุมมอง สวนสี่จะมีบทบาทรองลงมา โดยต้องไม่เบี่ยงเบนความสนใจ การใช้ความต่างของวัสดุอย่างประณีต เช่น การใช้ฟุ่ไม้ มอส หิน กรวด และน้ำ โดยยึดเป้าหมายหลัก คือ การบรรเทาสายตา มีความสมดุล การเคลื่อนไหว และความหลากหลาย

องค์ประกอบหลักของสวนเซนมี 3 สิ่ง คือ หิน น้ำ และพืชพรรณ โดยหินมีบทบาทสำคัญที่สุด สวนเซนบางแห่งมีองค์ประกอบน้อยมาก โดยยึดคุณภาพของหินและทักษะในการจัดองค์ประกอบที่น่าสนใจ ก้อนหินจะถูกจัดวางตามหลัก "แรงกระทำของ 3 สิ่ง" ที่ได้รับมาจากภาพวาด

ของจีน ประกอบด้วยเส้นตั้งที่ให้ความลึก เส้นนอนให้ความมั่นคง และเส้นทแยงที่เชื่อมโยงทั้งสองสิ่งไม่ให้เกิดรอยต่อ ซึ่งแสดงถึงสวรรค์ โลก และมนุษย์



ภาพที่ 3.32 การจัดเรียงหินในสวนเซน ตามแรงกระทำของ 3 สิ่ง
ที่มา: Kuck, 1984



ภาพที่ 3.33 การใช้กรวดหินในการสร้าง
เส้นสายและความหมายทางสัญลักษณ์
ที่มา: Kuck, 1984

3.6.1 สรุปหลักในการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจ

สวนเซนนี้มีหลักการออกแบบภูมิทัศน์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เป็นแนวทางการออกแบบที่มีการสังสมมาจากประเพณีในอดีต ซึ่งสามารถบำบัดจิตใจได้โดยสามารถอ้างอิงจากทฤษฎี กล่าวคือทำให้เกิดกระบวนการบำบัดจิตใจจาก

3.6.1.1 การเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี โดยมีภูมิทัศน์ที่เน้นการมองและการฟังพินิจ ซึ่งเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจให้อยู่ในรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการให้เรียนรู้ โดยตัดรายละเอียดอื่นๆ ที่เบี่ยงเบนความสนใจจากใจความหลักที่ต้องการออกไปให้หมด ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการออกแบบ ดังนี้

1.) การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- ความสมดุล ของการจัดวางองค์ประกอบหลักภายในพื้นที่ ซึ่งทำให้โครงสร้างในการมองเห็นมีความแข็งแรง ทำให้เกิดการบรรเทาทางสายตา

- ความมีเอกภาพ ขององค์ประกอบและภาพรวมในภูมิทัศน์ที่ร่วมกันสื่อเรื่องราวของโลกและจักรวาลที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งการเลือกใช้องค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติไม่แปลกแยก

2.) คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์เพื่อบำบัดจิตใจ

- รูปทรง เป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบต้องให้ความสำคัญมาก การเลือกใช้รูปทรงของก้อนหินหรือต้นไม้จะสื่อถึงความหมายทางสัญลักษณ์ของเรื่องราวในสวน ซึ่งผู้ออกแบบต้องการให้รับรู้

- ผิวส้มผัสด ใช้ความต่างของพื้นผิวดำสตุกระตุ้นสายตาอย่างอ่อนโยน โดยใช้ผิวส้มผัสดที่ละเอียดเป็นฉากหลังที่ทำให้พื้นที่ดูกว้างขึ้น ไม่เบี่ยงเบนความสนใจจากองค์ประกอบหลักรวมทั้งช่วยขับองค์ประกอบหลักให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

- สัตส่วน คำเนิ่งถึงสัตส่วนของภาพที่มองจากจุดมองต่างๆเพื่อให้เกิดภาพที่สมบูรณที่สุด และคำเนิ่งถึงสัตส่วนขององค์ประกอบที่อยู่ในส่วนที่จะส่งผลทางความรู้สึกต่อผู้มอง

- เส้นสาย การใช้เส้นสร้างมิติและเรื่องราว โดยใช้เส้นตั้ง เส้นนอน และเส้นทแยงแสดงถึงสวรรค์ โลก และมนุษย์ โดยมีการคราดทรายหรือหินก้อนเล็กเป็นลวดลายที่แสดงถึงคลื่นหรือทะเลที่ไหลเชื่อมต่องค์ประกอบต่างๆอย่างต่อเนื่อง

3.) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่บำบัตจิตใจ

- ก้อนหินแต่ละก้อนจะมีความน่าเกรงขาม น่าเคารพ อยู่ในรูปร่าง สี และผิวส้มผัสด หินจะถูกเลือกมาจัดวางเพื่อแสดงถึงความมั่นคงแต่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งจะมีการทำเส้นสายเป็นชั้นๆในขนานไปตามขอบหินเสมือนการเกิดจากจุดกำเนิดหรือการค้นพบ การจัดวางกลุ่มหินที่นิยมเป็นแบบกลุ่มหิน 3 ชั้น (Sanzon) ตามหลัก"แรงกระทำของ 3 สิ่ง"ที่ได้รับมาจากภาพวาดของจีน โดยมีหินขนาดใหญ่สุดอยู่กลางแสดงถึงพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าและผู้ติดตามทั้งสอง การจัดวางหินแบบคู่ (Tsurukame) มีหินแนวนอนเป็นตัวแทนของเต่าและหินแนวตั้งแทนนกกระเรียน โดยทั้งสองนี้เป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาวและอนาคตที่ดี ซึ่งการจัดวางแบบนี้ทำให้เกิดผลในทางบวกและเกิดความหมายต่อผู้มอง

- การใช้ดินปั้นเป็นลักษณะเนินเขาที่อยู่เป็นฉากหลัง บางครั้งใช้ก้อนหินแสดงทิวเขาในระยะไกล โดยมีการวางอย่างระมัดระวังให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด การใช้แผ่นหินแบนๆแสดงถึงท้องน้ำที่เหือดแห้ง ใช้กรวดและเศษหินแทนภาพของลำธารที่แห้งแล้ง และรอการไหลของน้ำกลับมาอีกครั้งในสักวันหนึ่ง โดยมีการใช้คราดไถทรายหรือกรวดเป็นรูปแบบของการไหลของน้ำหรือทะเล ซึ่งการไถคราดทรายหรือหินนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเพ่งพินิจและช่วยให้เกิดความผ่อนคลายในตัวเอง

- พืชพรรณ ไม่ได้ต้องการใช้เพื่อสร้างความเขียวข่ม แต่ต้องการความเรียบง่าย ใช้อย่างค่อนข้างจำกัด สีและความหลากหลายไม่เป็นสิ่งสำคัญ โดยสิ่งที่สำคัญกว่าคือความแตกต่างของผิวส้มผัสดและรูปร่างของพืชพรรณ เช่น การรักษาภาพลวงตาของความลึกของทัศนียภาพในสวนเซน โดยการเลือกใช้พืชพรรณผิวส้มผัสดหยาบไว้บริเวณด้านหน้า และพืชพรรณผิวส้มผัสดละเอียดไว้เป็นฉากด้านหลัง เช่นเดียวกับการใช้สีเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จึงเลือกใช้สีเข้มไว้ทางด้านหน้าและสีที่อ่อนกว่าไว้เป็นฉากหลัง เป็นต้น การเลือกชนิดพืชพรรณใช้ไม้ที่ไม่ผลัดใบเพื่อให้เกิดฉากหลังที่ถาวร อาจใช้ต้นไม้ที่มีดอก โดยเลือกไม้ดอกที่มีความสัมพันธ์กับฤดูกาล

อย่างมาก ซึ่งต้องมีการควบคุมการใช้อย่างจำกัด ทั้งนี้ในสวนญี่ปุ่นไม่นิยมใช้ดอกไม้เป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ แต่จะใช้เป็นองค์ประกอบโดดๆ เพื่อส่งเสริมองค์รวมของสวน

- น้ำนั้นเชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่ทำให้จิตวิญญาณบริสุทธิ์ สร้างความสมดุลระหว่างการเคลื่อนไหว (หยาง) และความหยุดนิ่ง (หยิน) ถึงแม้ว่าการใช้น้ำในสวนเช่นนี้จะไม่มีความโดดเด่นเท่าสวนเพื่อการ Feng Shui อื่นๆ แต่การรับรู้ว่ามีน้ำในพื้นที่ก็เพียงพอที่จะนำความสมดุลมาสู่สวนออกแบบได้ ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ตะเกียงหิน อ่างน้ำ หรือบันไดหิน ก็สามารถนำมาใช้ในสวนได้ตามความต้องการ เพื่อให้เกิดการใช้งานได้อย่างเหมาะสมตามความปรารถนา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสวนด้วยการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น มีเอกภาพตามสภาพของสถานที่ตั้ง และความต้องการในการใช้งานของบุคคล

3.7 สรุปการศึกษาทบทวนกรณีศึกษา

การศึกษากกรณีศึกษาภูมิทัศน์เพื่อการบำบัดจิตใจทั้ง 6 โครงการเป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเทียบกับข้อมูลกระบวนการบำบัดจิตใจจากการสรุปเอกสาร และขยายองค์ความรู้ในด้านการออกแบบพื้นที่ที่สอดคล้องกับกระบวนการดังกล่าว โดยกรณีศึกษาต่างๆมีกระบวนการบำบัดจิตใจซึ่งสามารถอ้างอิงได้กับข้อสรุปทางทฤษฎีการออกแบบเพื่อรองรับความเป็นอยู่ที่ดี กรณีศึกษาส่วนมากคำนึงถึงกระบวนการบำบัดทั้ง 4 ข้อ บางกรณีศึกษาเน้นบางกระบวนการเป็นพิเศษ เช่น สวนเซนเน้นการ Feng Shui ซึ่งเป็นกระบวนการเบี่ยงเบนความสนใจที่ดีเพียงด้านเดียวโดยไม่เน้นกระบวนการบำบัดจิตใจอื่นๆ ซึ่งกระบวนการบำบัดจิตใจที่มีความสำคัญและมักนำมาใช้ในการออกแบบมากที่สุด คือ กระบวนการเข้าถึงธรรมชาติและสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจที่ดี โดยกระบวนการที่คำนึงถึงความสามารถในการควบคุมได้และความเป็นส่วนตัว การสนับสนุนทางสังคม และการเคลื่อนไหวทางสรีระเป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญรองลงมาตามลำดับ

การออกแบบพื้นที่เพื่อรองรับกระบวนการบำบัดดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากข้อมูลการออกแบบภูมิทัศน์ที่ได้วิเคราะห์จากกรณีศึกษาในบทนี้ โดยสามารถสรุปเป็นหัวข้อต่างๆดังนี้

3.7.1 การใช้สิ่งเร้าในการบำบัดจิตใจ การใช้สิ่งเร้ากระตุ้นประสาทสัมผัสอย่างเหมาะสมโดยไม่พบว่ามีการใช้รสีในการบำบัดจิตใจจากกรณีศึกษาที่ได้นำมาวิเคราะห์ การบำบัดที่พบได้แก่

- เสียงบำบัด ของธรรมชาติ เช่น เสียงพืชพรรณไหวตามลม เสียงของการเคลื่อนไหวของน้ำ เสียงของสัตว์
- กลิ่นบำบัด กลิ่นของพืชพรรณ ไม้ดอก กลิ่นของป่า กลิ่นของหญ้า หรือกลิ่นน้ำ
- สัมผัสบำบัด สัมผัสผิวน้ำ พืชพรรณ หญ้า สัมผัสจากแสงแดด ลมพัดอ่อนๆ หรือผิวสัมผัสของวัสดุอื่นๆ เช่น กรวด หิน ทราย เป็นต้น

- ภาพบำบัด ภาพจากการมองเห็นที่น่าพึงพอใจ ซึ่งสามารถอธิบายจากหลักการ ออกแบบได้ ในหัวข้อต่อไป

3.7.2 การจัดองค์ประกอบในงานภูมิทัศน์ (Landscape Composition) หมายถึง ความสัมพันธ์ของวัตถุในสภาพแวดล้อมที่เป็น 3 มิติ ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากหลายจุดมอง โดยข้อมูลที่มีการใช้ในการออกแบบ ได้แก่

- มีแบบแผน ที่เข้าใจง่าย อ่านได้ง่าย อาจมีความซับซ้อนที่เหมาะสม
- มีลำดับของพื้นที่ และการเข้าถึง
- มีการจัดจังหวะขององค์ประกอบ
- มีความสมดุล และกลมกลืน
- มีเอกภาพและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- ใช้พื้นที่โอบล้อมเพื่อสร้างความเป็นส่วนตัวและสร้างกรอบของการมอง
- พื้นที่เปิดโล่งเพื่อเปิดมุมมองและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3.7.3 คุณลักษณะในการจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์ (Characteristic in Landscape Composition) เป็นคุณลักษณะขององค์ประกอบที่ใช้ในการจัดองค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่เป็น 3 มิติ ซึ่งพบว่ามีพิจารณาในเรื่อง

- การใช้เส้นสายขององค์ประกอบที่ประกอบเป็นรูปร่างและรูปทรงที่น่าสนใจ
- การใช้รูปร่างแสดงความหมายทางสัญลักษณ์
- การใช้สีเพื่อการผ่อนคลายและการกระตุ้นให้สดชื่น
- การคำนึงถึงแสงและร่มเงาในพื้นที่
- การออกแบบขนาดและสัดส่วนที่สัมพันธ์กับการใช้สอยและการมอง ทำให้เกิดความรู้สึกสบายทั้งกายและใจ

- การใช้ลักษณะพื้นผิวสัมผัสเพื่อสร้างความพึงพอใจจากการมองและการสัมผัส

3.7.4 องค์ประกอบของภูมิทัศน์ (Landscape Elements) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ชอบและพึงพอใจ โดยมีลักษณะดังนี้

- พืชพรรณ ในเรื่องของการให้ร่มเงา รูปร่าง สี สัน กลิ่นหอม การก้ำบังเสียงหรือสร้างเสียงที่สบายหู พืชพรรณที่มีสรรพคุณทางการบำบัดรักษา พืชพรรณท้องถิ่น และการใช้พืชพรรณในทางสัญลักษณ์

- การใช้น้ำสร้างบรรยากาศและเรื่องราว ให้ความชุ่มชื้น สร้างเสียงที่สดชื่น สะท้อนแสงสว่าง ดึงดูดนกและแมลง และการใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์

- การออกแบบทางเดินที่ชัดเจนเข้าใจง่าย มีลำดับ มีความลึกซับซ้อนอย่างเหมาะสม นำไปสู่จุดสนใจที่สำคัญ ส่งเสริมองค์ประกอบอื่นๆ มีผิวสัมผัสที่น่าสนใจ หลากหลาย

และไม่สะท้อนแสง รวมทั้งมีระดับหรือความลาดอย่างเหมาะสมซึ่งจะช่วยให้การส่งเสริมการเคลื่อนไหวทางสรีระ

- การใช้องค์ประกอบอื่นๆ เช่น โຕะ เพล เก้าอี้ที่นั่งที่มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยของผู้ใช้งาน ใ้ร่ม รูปปั้น กระจก รั้ว กำแพง เสา ชุ่มต้นไม้ หรือศาลา เพื่อส่งเสริมสวนในเรื่องสีสัน ผิวสัมผัสที่หลากหลาย สร้างมิติ เป็นองค์ประกอบทางตั้ง สร้างเรื่องราว เป็นต้น

การทบทวนกรณีศึกษาทำให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นในด้านการออกแบบพื้นที่ที่บำบัดจิตใจ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญส่วนหนึ่งที่สามารถอธิบายได้จากหลักการออกแบบภูมิทัศน์บางหัวข้อ โดยข้อมูลส่วนนี้ได้มีผู้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของหลักการออกแบบบางประเด็นกับการบำบัดจิตใจ ซึ่งในบทต่อไปจะนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาอธิบายเพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการออกแบบพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย